

Tabor

1994

EL FORTIN

11-12

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenja Tabora SPB
predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič
Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo
lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene
Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los
Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Propietario: lic. Ivan Korošec

Composición, diagramación y armado:
MALIVILKO - Telefax: (54-1) 362-7215
Impresión: Talleres Gráficos VILKO S. R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires, Argentina, Tel. 362-7215/1346

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual N° 321.385

NAROČNINA: Za vse države 20 USA dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, pošiljajte začasno na naslov:
Bogoslav Sustersic, Gral. Vacca 988 (1686) Hurlingham,
Bs. As., Argentina
Dopise, članke in ostalo pošto pošljite na naslov:
Dusan Dimnik, A. Alvarez 2184 (1602) Florida,
Bs. As., Argentina.

**KO „TABOR“ PREBERETE,
POŠLJITE GA V DOMOVINO!**

**Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!**

Nov. - Dic. 1994 • Buenos Aires • Nov. - Dec. 1994

Božična okrožnica 1994

Društvom, članom in prijateljem Tabora!

Hitro se bliža 50-letnica naše velike tragedije. O božiču pred 50. leti je bilo že čutiti, da konec vojne ni več daleč. Relativna varnost zadnjega leta, ko so naši udarni bataljoni že skoro popolnoma očistili Slovenijo, je dovoljevala, da smo bolj zahrepeneli po svojih družinah in domovih.

O božiču je bilo še posebno lepo: misel na praznike, polnočnica, jaslice po naših domovih, tiho pritrkovanje zvono po farnih cerkvah — je bilo vse tako polno in mirna bližina božjega Deteta, da za sovraštvo ni bilo prostora. Še revolucija se je umaknila nekam daleč v gozdove, na njeno mesto pa je zmagovalna vstajala misel o sreči in miru, ki jo prinaša edinole sveta noč. Hrepenenje je postajalo upanje in gotovost, da je to že čisto blizu.

Kako strašno smo bili prevarani! Za večino naših soborcev je bil to zadnji božič na tem svetu...

Čez pet mesecev je prišlo razdejanje, ugasnilo je upanje, nova oblast je prepovedovala božič za več kot 40 let.

Tisti, ki smo preživel, smo naš slovenski božič odnesli po svetu, kjer smo ga v svojih družinah obhajali naprej. Šli smo skozi težave in trpljenja, a vsako leto nas je božič moralno dvignil, bili smo bogatejši, ker smo razumeli življenje begunca.

Vsako leto se vračajo misli na božične praznike skozi begunska leta. Tudi letos se bodo. Božič, ki so ga preganjali in brisali s koledarjev, se je vrnil v naše vasi in tja se bodo vračale tudi naše misli, sicer ne vsem, ker mnogim je tudi tujina ukradla svetlobo svete noči. Tisti pa, ki še zmoremo postati majhni in verni kot pred 50. leti, odvrzimo vse drugo, prosimo pa svoje pomorjene soborce, naj Slovencem izprosijo človeka, ki bo imel voljo in modrost, da naš narod očisti laži in krivic, da bo v resnici prenovljen vreden miru in sreče, o katerih smo sanjali tisti zadnji božič.

Vsem soborcem in njihovim družinam in prijateljem:

VESEL BOŽIČ IN SREČNO NOVO LETO 1995.

Za Glavni odbor društva Tabor
Stane Pleško

November — naš maj

Kalandria v vejah kasuarine
nestrpno vabi svoj par.

Galebi se ženijo
nad kalno La Plato.
Z vonjem poljublja
jazmin azalejo,
na oranžne cvetove
je pripeta pomlad.

Naš november je maj
v poganjkih in cvetju
v pampi brsteči
za novo pomlad,
novo življenje,
v zorenje in sad.

Naš maj — bil je november
neurja v nasilju
in strtih cvetov.
Maj tisočev smrti
brez krst
in pogrebcev,
brez križev
in sveč.
Naš maj
je november
brez
posvečenih grobov.

KOLABORACIJA V LUČI MEDNARODNIH DOLOČB IN PRAKSE

Začenjam s pojasnilom namena tega predavanja. V Sloveniji so že skoraj 50 let odmaknjena zgodovinska dogajanja, še vedno opisana politično tendenciozno, netočno. Tolažba, da bodo zgodovinarji pisali objektivno zgodovino, ne prepriča. Zgodovinar, ki nima na razpolago virov, razlaganj, komentarjev obeh strani, bo nehoti pisal netočno zgodovino. Po predolgi dobi enoumja, levičarske hegemonije, še ni prišlo do resnega dialoga obeh taborov državljanske vojske, do pomirjenja in sprave. Ne najde se skupne osnove za najbolj očitvidna, nesporna dejstva naše preteklosti. V zadevi kolaboracije obeh taborov, priseg, bo to predavanje skušalo najti neko osnovo, ravnotežje, treznost.

Danes, bolj kot za časa enoumja, celo resni zgodovinarji, javni delavci, politiki, sami udeleženci državljanske vojske zanikajo, da je bila teža dogajanj v Sloveniji med vojno v revoluciji. Do onemoglosti se povečuje NOB. V isti sapi pa prizadetih ne moti, da niso v stanju dokazati NOB z eno samo resno vojaško akcijo, ki bi mogla služiti bistvu borbe, to je pomembni oslavitvi vojaškega potenciala okupatorjev.

Najslužijo kot dokaz pričevanja, javno izgovorjena in zapisana od prvakov slovenske in jugoslovanske partije, kot so Josip Broz Tito, Milovan Djilas, Milan Apih, Dušan Ahac Pirjevec, prof. Metod Mikuž. Nedvoumne izjave teh, pričevanje opozicije in dejstva, da smo imeli 1941-45 revolucijo in malo drugega bi morala biti osnova za našo spravo in pisanje zgodovine.

Navajam primer lažno prikazane zgodovine. V Sloveniji sanjamo sedaj o nekem narodnem uporu dne 27. 4. 1941. Še preje je bilo to 22. junija in 22. julija. Kaj je resnica? 22. junija je KPS ustanovila partizanstvo, z glavnim namenom pomagati Sovjetski zvezi. Dne 20. julija 1941 dobi KPS ukaz za začetek upora. 22. julija prvi partizani napadejo tri slovenske orožnike. In to ste morali vi doma proslavljati kot narodno vstajo 45 let. In če priznamo partizanom rezistenco, je primer Rašice bil vzorec. Napad na Nemce, partizani zbeže, Nemci požgejo vas in streljajo talce.

Slovenija dejansko v letih 1941-45 ne pozna spontanega protiokupacijskega upora, vstaj. Dne 27. 4. 1941 ni šel v gozd, ali se uprl en sam Slovenec. O spontani vstaji moremo govoriti šele julija 1942, ko se je Št. Jošt spontano dvignil proti rdečemu terorju.

Pomislimo na lansko praznovanje Kočevskega zbor iz leta 1943. Šlo naj bi za simboliko današnjega demokratskega, slovenskega zbora. Resnica je, da

je Kočevski zbor v vsem, razen v velikih, praznih besedah, propagandi, predstavljal formalni, pravni začetek levičarske diktature. RS še vedno uradno praznuje obletnico dražgoške tragedije, izzivalne, zločinske akcije. V isto vrsto spada pohod XIV. divizije, eminentno politične akcije.

V Sloveniji se danes, bolj kot kdaj prej, kolaboracije drži madež iznevere našemu narodu ali celo narodne izdaje. Ta nesmisel se premlewa med nami že preko 50 let. Da je kolaboracija nekaj povsem normalnega, da je ta neprijetna, toda za preživetje naroda v okupaciji nujna in obvezna, je tema predavanja. Specifično bom obdelal temo Vaških straž, domobranstva, prisege, kolaboracije, narodno izdajo levega bloka z Nemci do 22. junija 1941, in kasnejše množične dogovore partizanov z Nemci, s podrobnostmi regionalnega sporazuma na Primorskem od julija 1944 do aprila 1945.

Z mednarodnimi določili predvsem haaške konvencije, s komentarji in tolmačenjem istih, s primerjavami dovoljene in po londonskih vladah ukazane kolaboracije, bom poskušal dokazati legitimnost kolaboracije. Če bom uspešen, naj bo to moj doprinos k resnici in pravici, ki jo nam v Sloveniji še danes tako grozno manjka.

Predno preidem k obdelavi kolaboracije še nekaj besed o pravici do **samoobrambe** posameznikov, naroda. Samoobramba je naravna pravica, poznana od pamtiveka. Vse od začetka pisanega prava je ta pravica bila uzakonjena v posameznih državah. Mednarodne konvencije so uzakonile to pravico že v 19. stoletju. Primer Protokol Bruxelles 1874 (predhodnik haaških konvencij). Italijanski delegat je predlagal in je bilo odobreno: „Pravica osebne **samoobrambe** mora biti vedno priznana prebivalcu dežele, ki je zasedena po sovražniku.“ Pravico samoobrambe omenjajo tudi Ženevske konvencije (člen 47) iz leta 1949 in ustanovna določila Združenih narodov (člen 51). Zanimivo je, da je celo Hitler v Mein Kampf zapisal: „Če narod vidi, da gre nasproti uničenju, nima samo pravico ampak celo dolžnost, da se upre.“ Resnični Hitler kot Stalin in naš Tito so seveda drugačni. Ko so se narodi in posamezniki upravičeno uprli nemški sili, je obveljala njegova „svetovna nadoblast, vodena po nordijski eliti... Uporabil bom vsa sredstva, ki mi služijo, brez najmanjše skrbi za etiko ali načela časti... Nenapovedano bom uvedel teror. Važen je nenadni šok strahu in smrti.“ Podobnost gledišč in akcij vseh **treh diktatorjev** je strahotno enaka.

V samoobrambi sta važna dva faktorja. **Neposredna, takojšnja** nevarnost in nevarnosti **primeren** odgovor. Rdeči teror v Ljubljanski pokrajini 1941-2 je bil klasičen primer sile, na katero je narod **moral** odgovoriti. Samoobramba v formi kolaboracije z okupatorjem je bila v takratnem okviru **edini možen** odgovor. Na žalost se je to zgodilo **prepozno** in s **premalo** odločnosti.

Okupacija pomeni učinkovito, vse ozemlje obsegajočo tujo vojaško zasedbo. To je bil slučaj Slovenije 17. aprila 1941. Do 19. stoletja je okupacija pomenila grozno tragedijo za prizadeti narod. Okupator je delal z ljudmi,

premoženjem, kar se mu je poljubilo. Noben zakon mu ni bil ovira, nihče ga ni klical na odgovornost. Porušenje mesta, vasi, zažig domov, masaker predvsem moškega prebivalstva, premaganih vojakov, sila do žená, odhod v suženjstvo, ujetništvo, so bila nekaj običajnega.

Sčasoma so se pojavili vplivni državniki, predvsem pravniki, ki so temu nemogočemu stanju hoteli odpomoči. Eden najbolj talentiranih pravnikov, Hugo Grotius, je (1) v 17. stoletju že zapisal v knjigi *De Iure Belli* (Vojno pravo): „Nič več škode se ne sme napraviti in okupator ne sme ničesar odvzeti, če ni absolutno povezano z njegovo varnostjo.“ To Grotiusovo načelo in mnogo drugih, je preživelo stoletja. Veliko njegovih ugotovitev, določil so prevzele mednarodne konvencije, tudi obe haaški konvenciji. Sovjeti so izdali njegova dela v ruščini še l. 1948!

Naš strokovnjak mednarodnega prava univ. prof. Peter Remec iz znane ljubljanske družine (2) je napisal knjigo „Vloga posameznika po Grotius & Valter“, Haage 1968, kjer ugotavlja: „Pravo kot skupek pravil, je nepomljivo, ako ni uporabljivo razumnemu bitju, sposobnemu, da ga spoštuje.“ Remec tu misli na naravno pravo, ki so ga do 19. stoletja priznavale vse evropske legislacije (3).

Grotius citira Preverniškega ambasadorja v rimskem senatu: „Če nam ponudite dober mir, bo ta držal, če slab, bo kmalu porušen.“ In Grotius... „ni možno, da bo ta narod ali posameznik ostal v neugodnem položaju dlje kot je nujno potrebno“. Naj navedem še nekaj načel iz *De Iure Belli*, predvsem takih, ki so prešli v moderno mednarodno pravo in ki se dotikajo naših slovenskih problemov.

„Do vojne pride iz perspektive večje politične in vojaške moči. Ljudje naj ne mislijo in delajo, da ni nič dovoljeno ali da je vse dovoljeno. Po naravi imajo vsi ljudje pravico do upora, da se ubranijo nesreče. Vsako povelje, ali zakon, ki je nasproten naravi ali božjim postavam, se naj ne spoštuje. Samoobramba proti veliki grozovitosti je opravičljiva za posameznike in skupine z opozorilom, da ne sme povzročiti še večjega zla.

De iure sepulturae (Pravica pokopati mrtve) je napisano pravo narodov, sprejeto skozi vso zgodovino po vseh. Ta pravica je merilo civilizacije... Za mrtve navaja Optatus Milevitamusa: „Če so med živimi bile borbe, vašemu sovražstvu mora biti zadoščeno s smrtjo nasprotnika.“

Prvi poskusi, dati neko pravno osnovo tuji vojaški okupaciji, so prišli v mednarodno arenó zelo pozno. Neomejena pravica močnejšega je veljala predolgo.

Mednarodno zakonodajo o tuji vojaški okupaciji najdemo šele v haaški konvenciji iz leta 1899, ki je bila izpopolnjena v drugi haaški konvenciji leta 1907. V tej konvenciji so člani 42 do vključno 56 namenjeni tej témi. Večinoma ta določila določujejo pravico ali negacijo razpolagati s privatno in družbeno imovino. Témo današnjega predavanja pokrivata v glavnem samo dva člana.

Člen 43: „Ker je legitimna oblast prešla v roke okupatorja, mora ta

podvzeti vse mere v njegovi oblasti, da obnovi in zajamči, kolikor je to mogoče, javni red in varnost. Okupator je istočasno dolžan spoštovati, razen če je absolutno oviran, zakone, ki so v veljavi.“

Iz gornjega besedila je povsem jasno, da so v Sloveniji še vedno veljali zakoni, določila prve Jugoslavije. Izjema so bila povelja, določila, zakoni, ki jih je izdal okupator iz perspektive njegove varnosti. Mednarodni pravni strokovnjaki so si v tem edini. Citiram Eyal Bententisi (4) Mednarodno pravo okupacije 1992, ZDA, ki definira: „Okupator mora aplicirati, status quo ante bellum (predvojno stanje).“

Poglejmo sedaj tolmačenje haaških konvencij, predvsem člena 43 iz vidika formacije domačih policijskih vojaških formacij.

Svetovno znani strokovnjak Greenspan Moris (5), 1959, Moderno pravo zemljske vojne pravi: „Po začetni fazi okupacije, pod pogojem, da obstaja domača administracija sposobna prevzeti odgovornost za civilno administracijo, bo ta nalogo običajno prevzela.“ Greenspan citira člen 43 haaške konvencije in tolmači: „V dolžnosti, da okupator skrbi za javni red in mir, bo okupator organiziral strokovno policijsko enoto, skrb za zapornike. Če je potrebno, lahko v ta namen angažira domače prebivalstvo.“

Wheaton H. (6) v Elementih mednarodnega prava, 5. izdaja, London 1916, tolmači: „Odstranitev članov prejšnje administracije je kršitev Haaške konvencije.“

Ernst Feilchenfeld (7) Zakon vojaške okupacije, Washington 1942, par. 313, str. 86: „Okupator ima pravico in dolžnost skrbeti za zakon in red. Ima tudi pravico izdati potrebna določila za njegovo vojaško varnost in namene.“ Veliki strokovnjaki v mednarodnem pravu kot L. Oppenheimer (8), pisec nešteti knjig o mednarodnem pravu in dr. Paul Guggenheim (9) v Lehbruch des Völkörrechtes, 1951, prideta do enakih zaključkov. Ameriško vojaško sodišče v Nürnbergu je v zadevi sojenja Wizsaeckerja (A. D. 1949, # 118, sub. VI) poudarilo, da je bil nabor tujcev v nemško vojsko zločin, ni pa bil zločin novačenje tujih prostovoljcev v pomožne nemške oddelke.

V našem slovenskem primeru je bila samoobramba naroda pred rdečim terorjem, ko so žrtve že v 1941-2 šle v tisoč in več, v okviru italijanske in nemške okupatorske sile nedvomno edina sprejemljiva alternativa. Alternativa pridruženja levičarjem je bila nesprejemljiva, ker bi levica enostavno na tiho izvršila nad nekomunisti tihe in množične umore, kar je delala celo s svojimi „zavezniki“ krščanskimi socialisti. Ustanoviti drugo ilegalno je pomenilo izpostaviti sebe in družine likvidaciji s strani levice in okupatorja. Mogoče je tudi na mestu, da omenim, da je vsaka pomembna gverilska akcija proti nemškemu in italijanskemu okupatorju, vse do aprila 1945, bila obsojena na propast in strašne represalije. Poljska, Slovaška, Italija, sploh propast vseh partizanskih frontalnih akcij v zasedeni Evropi to dokazuje. Slovenci smo bili v veliki nevarnosti. Najnovejši odkriti fašistični dokumenti priča o Vidussoniju, tajniku fašistične stranke, da je decembra 1941 javno govoril o

streljanju enega milijona Slovencev! (t/p P/U). Hitler je avgusta 1943 grozil Ljubljanski pokrajini z masovno, globalno izselitvijo! Do aprila 1945 je NOB za Slovenijo bila samo smiselna na področju obveščevalne službe, sabotaže, pasivne rezistence.

Prisege okupatorju

Okupatorji Madžari, Nemci in Italijani so jo zahtevali. Najhuje je bilo z Nemci. Ti so mobilizirali do 80.000 Slovencev, ki so kot nemški vojaki morali priseči s sledečo formulo: „Prisegam pri Bogu to sveto prisego, da bom brezpogojno pokoren vodji nemškega naroda in države Adolfu Hitlerju in bom pripravljen kot hraber vojak v izpolnjevanju te prisege žrtvovati svoje življenje.“ Za del teh mobilizirancev velja izgovor, da je to bila izsiljena prisega. Ta izgovor velja tudi za slovenske štajerske brambovce — Wehrmannschaft —, ki jih je bilo do 6000, katere naša zgodovina ne omenja. Razlog je jasen, z razliko od domobrancev, Wehrmannschaft niso bili levici ideološko nevarni. Mimogrede je bila ta nemška prisega globoko zavezujoča Hitlerju osebno, zato je nemška rezistentenca morala Hitlerja fizično odstraniti.

Glede domobranske prisege, ki tako strašno teži in boli njene nasprotnike sledeče. Člen 45 haaške konvencije 1907 pravi: „Prepovedano je siliti prebivalstvo zasedene dežele k prisegi zvestobe okupatorju“. Vsi strokovnjaki mednarodnega prava pa so si edini, da je okupatorju dovoljena prisega nevtralnosti, poslušnosti. Logika je v tem, da okupator ne bo zaupal administraciji domačinom, še toliko manjorožja, ako ne bo imel vsaj moralnega jamstva v formi take prisege. Domobranska prisega je bila povsem v okviru dovoljenega. Besedilo se glasi: „Prisegam pri vsemogočnemu Bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS četami in policijo, vestno izpolnjeval svojo dolžnost za svojo slovensko domovino, kot del svobodne Evrope proti banditom in komunizmu ter njegovim zaveznikom.“ Prisega ne vsebuje obljube zvestobe (Treugelobnis), Hitler ni imenovan in omejuje nalog domobrancev na domovinsko borbo proti komunizmu in zaveznikom. Zavezniki komunizma so bili partizani, OF in njihova NOB. Pri prisegi je bila seveda tudi nemška prisila. Zahteval jo je Rösener in odklon bi imel verjetno za posledico razpust domobrancev in novačenje za nemške policijske in vojaške enote. Domobranci, tankovestni kot so bili, so zahtevali in dobili ododbritev za prisego celo od generala Mihajlovića, ki je takrat še bil uradno jugoslovanski vojni minister. Kot tak je predstavljal prvo Jugoslavijo in njene zakone, ki so formalno veljali.

Haaške konvencije so bile v praksi aplicirane v prvi svetovni vojni in med obema vojnama do leta 1935. Nemci in Italijani niso spoštovali haaške konvencije, to velja predvsem za okupirano Sovjetsko zvezo kot tudi za zasedeno Slovenijo. Vsi okupatorji so od vsega začetka inkorporirali, priključili

Slovensko ozemlje svojim državam. Taka priključitev pa je predvsem samo po končani vojni in mirovni konferenci! Bolj so Nemci spoštovali haaške konvencije na zahodu in predvsem v primeru vojnih ujetnikov Zapada. Ne glede na to, kaj so nacisti počeli v zasedenih deželah, njihovi koraki niso imeli nobenega pravnega efekta.

Poglejmo sedaj poglavje narodne izdaje (Landesverrat) za časa druge svetovne vojne. Izdaja je najostrejša beseda v angleški terminologiji, nič slabše ni v naši deželi. Kazen za izdajo je visoka v mirnem času, še huje v vojnem. Lojalnost, zvestoba do svojega naroda, je prva dolžnost državljana. To še posebej velja za vojni čas, ko je obramba proti izdajalcem, povezanih z okupatorjem, zelo težka ali celo nemogoča. Naše življenje sloni na zaupanju v sočloveka. Narodna izdaja obsega vsa dejanja, ki ogrožajo zunanjo varnost države. Prenešeno to na slovensko ozemlje, 1941-45, bi izdaja mogla pomeniti vsa dejanja, ki bi prostovoljno in zavestno šla v smer, da naj Slovenija ostane del nemške, italijanske, madžarske države. V to poglavje bi lahko dali recimo: 1. Poziv Tita 5. maja 1941, naj nemško govoreči tovariši gredo v nemške službe z namenom dobiti informacije o domačih nasprotnikih. 2. Komunistično organizirane manifestacije za priključitev Nemčiji 1. 1941! 3. Prostovoljna prijava v Heimatdienst in Heimatbund stotisočev Slovencev. 4. Ovaduhe pri racijah. 5. Množične anonimne ovadbe okupatorju, specifično odprti mobilizacijski poštni poziv 600 oficirjem in podoficirjem v Ljubljani. 6. Naši rojaki v službi Gestapa in OVRE tujih vojaških komand. 7. Politiki, javni delavci, vplivni rojaki, ki bi delali na dokončnem odtujenju Slovenije.

V drugi svetovni vojni se je prvič udomačila definicija kolaborantstva, kolaboracije, koalboracionistov. Na tem polju vlada še danes neverjetna desinformacija. Ta pojem vsebuje neko nedovoljeno dejanje, obnašanje. Do tega je prišlo iz politično taktičnih razlogov brez vsakršne prave in moralne utemeljitve.

Neutemeljena je globalna obsodba kolaborantstva kot nekaj bistveno, načelno slabega. Nasprotno, sodelovanje z okupatorjem, v primeru okupacije, ko je narod na milost in nemilost izpostavljen šikanam okupatorja, je, ne samo pravica nego dolžnost. Haaške konvencije to dejstvo upoštevajo in celo nakazujejo dolžnost okupatorja, da zaposli vso administracijo prejšnje države. Ne glede na konvencije, je logično, naravno in razumno, da pride do kolaboracije. Nihče ne bo sugeriral globalni odklon do sodelovanja, razen če gre za kaka radikalna politična gibanja, ki pač gledajo na svoj cilj, ne glede na usodo naroda. Kdo si upa resno svetovati:

a) naj kmet neha pridelovati živila, naj se neha baviti z živino; b) da naj delavec ne hodi več v tovarno, rudar ne v rudnik; c) da naj avtobusi in vlaki ne vozijo več; č) da naj se vsi uradi, vključno pošta, sodnija in oborožena policija zaprejo; d) da naj zavlada kulturni molk. Vse ekonomske, upravne aktivnosti, ki ostanejo, je jasno, da do neke mere koristijo tudi okupatorju. Kdaj bi se te aktivnosti morale sabotirati? Odgovor je jasen. Če je korist

okupatorja večja kot pa zasedenega prebivalstva. Poseben postopek, zaprtje, stavka ali celo sabotaža, velja samo vojaško pomembni industriji, rudnikom.

Navajam nekaj primerov, kjer so pobegle vlade ukrepale v okviru haaških konvencij. V Belgiji je junija 1940 Komite zakonodajnega sveta pooblastil namestnike ministrov, da nadaljujejo delo pod okupatorjem's polno ministrsko odgovornostjo. Podobno so postopali Holandčani. Pred begom so ministri rutinsko pooblastili svoje namestnike, da ostanejo na mestih in kontaktirajo okupatorske oblasti. 14 dni po zasedbi Holandske so se vsi ti visoki uradniki odzvali povabilu nemškega predstavnika na Holandskem Arthur Seyss Inquarta, kjer je bil izvršen ceremonial prenosa najvišje izvršne oblasti. Slavnostne večerje se ti Holandčani niso udeležili. Vsak holandski javni uradnik je tudi dobil specifična navodila glede sodelovanja, zaprto kuverto še iz leta 1937. Ta navodila so bila še posebej ponovljena in sporočeno po holandski vladi v Londonu maja 1943. Člen 5 pravi: Državni uradniki se morajo zdržati akcij, ki bi oškodovale nemški vojaški nastop. Ne smejo pa sprejeti delo v okviru nemških vojaških akcij. Vse take zahteve morajo odkloniti. Kolaboracija je dovoljena samo, v kolikor je v interesu holandskega naroda. Javni uradniki morajo izpolniti vse normalne zahteve okupatorja. Ne smejo zapustiti svoja delovna mesta razen, če jih k temu prisili okupator.

V „Življenje s sovražnikom“ Werner Rings (11) kvalificira kolaboracijo na štiri načine:

a) **Nevtralna kolaboracija:** Se prilagodim. Sodelujem direktno ali indirektno iz lastnega interesa, brez vsake politične primesi. Moj položaj je diktiran po dogajanjih izven moje kontrole. Alternativa je bankrot, brezposelnost, lakota, kaos, uničenje. Odločen sem preživeti vojno in poraz moje države čimbolje morem.

b) **Taktična kolaboracija:** Delam, vendar ne delam. Kolaboriram kljub mojemu odklonu do tretjega Reicha. Razlogi, da se lažje osvobodim, da preprečim masovne likvidacije nedolžnih, kjerkoli je to mogoče. Moja kolaboracija zakriva moj upor in je del borbe.

c) **Pogojena kolaboracija:** Sodelujem do gotove točke, ker podpiram neke, toda ne vse točke nacional-socializma. Temu pogojeno rad sodelujem, ker želim menjati okoliščine, ki so me v to postavile.

č) **Brezpogojna kolaboracija:** Naš sovražnik je moj prijatelj. Podpiram načela in ideale okupatorja, Moj odnos ni diktiran po okoliščinah pač pa po moji priпадnosti nacional-socializmu.

Primerjajmo legitimno slovensko kolaboracijo z drugimi deželami. Ta primerjava je merodajna. Iz raznih sodb najbolj poznanih sodelavcev okupatorja je jasno razvidno, da kolaboracija sama ni skoraj nikdar predmet obtožbe, še manj obsodbe. Sojeni so bili samo prestopki proti pravicam človeka, kriminalni akti kot podpis na dokumentih o streljanju talcev, preganjanju Judov in podobno.

Norveška. V svetovnem merilu je poznan Vidkund Abraham Lauritz

Quisling. Rojen je bil 1887, bil v vojaški službi vojni ataše v Helsinkih. 1922-26 je bil Nansenov sodelavec v Rusiji v veliki dobrodelni akciji. Tam je ostal do 1930. Bil je udeležen pri poslih z zaplenjenim premoženjem ruske aristokracije.

S precej sreče se je po dolgem zaslišanju GPU (rešila ga je diplomatska imuniteta) vrnil na Norveško s precejšnjim premoženjem in poročen z Rusinjo. Še pred vojno je bil poslanec in celo vladni minister. Leta 1936 je ustanovil svojo stranko Nationale Sammlung. Obtožnica je Quislinga dolžila, da je: 1. kot bivši štabni oficir odklonil mobilizacijski poziv 9. aprila 1940; 2. pristašem ukazal, da pomagajo voditi nemške tanke; 3. samovoljno se proglasil za predsednika Norveške. Preprečil je kompromisno rešitev legalne norveške vlade, kar bi zmanjšalo žrtve.

Sodelovanje z Nemci pod okupacijo ni bila teža obtožnice, če izvzamemo njegov podpis na dokumenih o pregonu 770 norveških Judih in streljanju talcev (12). Njegov zagovor, ki ga je vodil sam je bil prodoren. Dokazoval je, da je mučenec za Norveško, ker je delal izključno z vidika manjšega zla. Javno mnenje v evforiji zmage in osvoboditve je bilo stoodstotno proti njemu. Po sojenju je ostal grenak priokus pristranosti. Streljan je bil 24. oktobra 1945.

Belgija. V dnevih pred kapitulacijo je prišlo do burnih scen med kraljem in vlado. Ta zadnja je hotela bežati, kralj ne. Zaradi silnega trpljenja naroda se je odločil podpisati kapitulacijo in ostati z narodom v nesreči. Kralj je bil deležen kritike: a) ker je interveniral pri Nemcih za boljšo oskrbo; b) ker je imel pogovor s Hitlerjem; 3) ker se je med vojno poročil. To zadnje je bilo najhuje. Po vojni ga ni nihče tožil zaradi kolaboracije, škodila mu je poroka. Referendum ga je nadomestil s sinom.

Brezpogojni kolaboracionisti, pravilneje izdajalci, so bili belgijski nacisti, Flamci so imeli 50.000 članov v Flams National Verbond. Bolj poznani so bili Rexisti, 20.000, pod vodstvom Leona Degrella. Zanimiva je bila usoda Degrella. Prve dni maja 1945 mu je Himmler dal na razpolago letalo. S tem je prisilno pristal na morju pred San Sebastianom v Španiji. Ta ga ni hotela vrniti, češ da on ni vojni zločinec pač pa politični begunec.

Maršal Petain. Francoski parlament je leta 1940 s 569 glasovi proti 8 izvolil Petaina za predstavnika. Z Nemci je legitimno podpisal premirje. Francija se je oddahnila. Obtožnica je navajala aktivno sodelovanje s sovražnikom, preskrbo materiala in ljudi sovražniku, ustanovitev proti-boljševiške legije in odpravo na vzhodno fronto, upiranje zaveznikom v Siriji, Indokini in severni Afriki. Patainova obramba je bila učinkovita s premnogimi dokazi, da je reševal francoska življenja, podtalno (Franco-Hitler-Gibraltar) pomagal zaveznikom. Proces je pustil več dvomov kot pa rešitev. De Gaulle je nekaj let pozneje priznal: „bilo ga je nujno obsoditi, ker je simboliziral kapitulacijo“.

Laval. Brihten, sin kmeta, advokat, bogat. Eden najboljših sogovornikov v mednarodni areni. V nesreči je hotel ublažiti usodo Francije. Namesto od Sauckela zahtevanih 2 milijonov delavcev jih je dal samo 400.000 in še za te

je dobil vrnjenih 110.000 francoskih vojnih ujetnikov. Ko so Nemci zahtevali naj ustavi množično infiltracijo ameriških agentov v Maroko (izkrcanje!), se je napravil mrtvega, prisiljen je cecital pogodbo Maroko-ZDA, ki je dovoljevala svobodno pot Amerikancem. Na dan izkrcanja zaveznikov je Laval ukazal perfektom: „Ne pomagajte zaveznikom niti Nemcem, skrbite za ljudi.“ Domači izdajalci so ga tožili Nemcem. Lavala je pokopalo dejstvo, da je pod prisilo predal Nemcem Jude, Alžačane, nemške komuniste — begunce. Izjava, ki je Lavala na razpravi najbolj obremenila je bila ta: „Molim za nemško zmago“, ki pa se je v resnici glasila: „Molim za nemško zmago, ker bo brez Nemčije boljše vsem imel kontrolo nad vso Evropo.“ Proces je bil buren. Laval se je branil kot lev, z vso njemu prirojeno logiko. Povsem zgrešeno javno mnenje je prevladalo, zato je moral pasti. Razprava je zaradi neobjektivnosti, manipuliranih čustev, pustila težak, grenak priokus pristranosti.

Touvier Paul. Pred nekaj meseci so v Franciji sodili temu oficirju medvojne milice, ki je sodelovala z Nemci. Bil je obsojen. Njegova krivda je bilo streljanje 7 Judov. Dejstvo članstva v milici, kolaboracija, ni bila niti omenjena!

Danska kolaboracija. Po okupaciji aprila 1940 je Danska ostala mirna. Vlada in kralj so ostali, življenje je pri vseh kontaktih z okupatorjem potekalo mirno. Imeli so celo parlamentarne volitve. Kralj Christian je sodeloval, da je pomagal ljudstvu. Kot običajno je Hitlerju za rojstni dan poslal čestitke... Te „kolaboraterje“ ni nihče kaznoval po vojni, prav nasprotno.

Rokavski otoki. Primer teh otokov je najbolj poučen. Otoki so naseljeni z 100.000 Angleži. Leta 1940 so jih zasedli Nemci. Churchill in angleška vlada so z gverilo zasedene Evrope skušali ohromiti nemški vojaški potencial. Posledice, razmerje med koristjo in izgubami, Angležev niso zanimale. Vzhod, Češka, Poljska, Jugoslavija, naj tvegajo vse. Zapadna Evropa drugače, nič gverilskih akcij do samega dneva izkrcanja. Do takrat pa samo obveščanje, špijonaža, sabotaža. Dvojno merilo je doseglo višek na Rokavskih otokih.

Tik pred zasedbo, 19. junija 1940, je iz Notranje uprave A. Maxwell iz Londona javil štirim predstavnikom Anglije na otokih: „V primeru vašega odpoklica naj župan (bailiff) izvršuje vaše dolžnosti. Te naj bodo omejene na civilne zadeve. Upravlja naj otok, kakor najboljše more v interesu ljudi. Kraljevi uradniki ostanejo na svojih mestih!“ Kmalu je višji angleški uradnik Sherwill javil prebivalcem Guernesneya: „Med angleško upravo in nemško vojaško komando obstoji stalna povezava. Ta ni samo korektna pač pa prisrčna in pijateljska. Naj nihče ne postavlja to v nevarnost z neprimernim obnašanjem.“ Nemci so veselo javljali: „Rokavski otoki... ljudje so silno srečni, da imajo nemške vojake na otokih. Vsi se učijo nemško.“ Vsaj tri četrtine otočanov je delalo ali pomagalo nemški vojaški upravi. V vsej Evropi ni bilo popolnejše, tako globalne kolaboracije. Angležinje so rodile nemškim vojakom 900 nezakonskih otrok... W. G. Ramsey, ki je po vojni raziskoval kolaboracijo, je napisal, da „je sabotažo in druge protinemške akte, celo

pisanje pro-britanskih sloganov na zidove angleška uprava odsvetovala." V Norveški in Danski je bil po domačem parlamentu, vladi, uveljavljen zakon, ki je določal visoke kazni, celo smrtno, za kršenje nevtralnosti, z drugimi besedami za rezistenco.

Rad bi odgovoril v zadevi obiska naših politikov in javnih delcev pri okupatorju in njihovih izjav ob tej priliki. V slučaju okupacije je povsem naravno in nujno, da najvišji predstavniki navežejo kontakte z okupatorjem. Gre zato, da se posebno v prvi in zadnji fazi okupacije, ki sta najbolj nevarni, prepreči nepotrebna ostrina ali celo tragedija, ki bi jo mogla stati veliko žrtev. Taki obiski se med okupacijo nadaljujejo rutinsko. Glavno korist od tega ima ravno zasedena dežela. Pri teh protokolarnih obiskih tuji oblastnik rad sliši kake pohvalne izjave, komplimente. Prisiljeni v to neprijetno vlogo morajo javno delavci, do neke mere, temu pričakovanju ugoditi. Na ta način je toliko lažje izprositi koncesije, materialne dobrine in pogosto tudi življenje talcev. Specifično omenimo tukaj pismo, predano Grazioliju dne 18. aprila 1941, s podpisami Natlačena, Gosarja, Adelšiča in Puclja. To pismo sem pobral iz Arhiva Ozne, na Beethovnovi 3. Kakšne je ta izjava? Govori rutinsko o zasedbi dežele po Italijanih brez nasilja. Omenja korektno obnašanje, vse do danega datuma „Zato se zahvalimo. Prosim, da bi preskrbeli, da bi vse slovensko ozemlje prešlo pod novi zasedbeni režim. Ker Slovenija teži na Jadransko morje, je naslon na kraljevino Italijo, politično in gospodarsko logičen.“ Tako ta izjava, povsem rutinska zadeva, celo malo drzna, ker prosijo za zedinjenje vseh slovenskih teritorijev. Povezava na Italijo je definirana spretno kot naslon, torej nobena inkorporacija ali mednarodno pravno priključenje. Malo kasneje je delegacija odšla v Rim pred Mussolinija. Tudi tu je šlo za rutinsko zadevo in celo dokaj drzno prošnjo neke kulturne in gospodarske avtonomije. Izjavo so za delegacijo pripravili pri Grazioliju.

V prvotni izjavi je bila omenjena Italija kot domovina (mišljeno tudi Slovencev) in kritizirana je bila prva Jugoslavija. Obe te stvari je Natlačen kot neprimerni izvrgel. V Ljubljani so seveda Italijani objavili prvi tekst pozdrava. (13)

Pri teh obiskih, raznih intervencijah, proslavah okupatorja, katerih, hočeš nočeš, so se morali naši javni delavci udeležiti, če so hoteli sploh kaj doseči za naš narod. Ob takih prilikah so imeli veliko besedo razni fotografi. Te rutinske fotografije naj bi bile dokaz nedovoljene kolaboracije. Zagovor za take očitno rutinske, dovoljene zadeve, je nepotreben.

Kolaboracija KPS in zaveznikov

O sodelovanju levece za časa zavezništva Sovjetske zveze z nacistično Nemčijo, ki je trajalo do 22. junija 1941, sem že spregovoril. V tisti fazi je bilo sodelovaje že v okviru izdaj slovenskih narodnih interesov. Drugam podajam razne dogovore, premirje z italijanskim in nemškim okupatorjem

v obdobju okupacije. Podatki so sedaj več ali manj dosegljivi, še več se bo dobilo z odprtjem arhivov CK KPJ v Beogradu in arhivov Kominterne v Moskvi.

Posamični lokalni dogovori s posadkami tujih vojakov, orožnikov, karabinerjev, Gestapa, so znani od vsega začetka revolucije. Bili so množični, posebno v zadnjih letih druge svetovne vojne.

Zelo številni so bili na Gorenjskem, manj na Štajerskem. Partijski veljaki so pač sledili dokumentiranim Titovom smernicam: „Borbo proti okupatorju bodo izvojevali Sovjeti, Nemce pustite na miru, naš glavni nasprotnik je domača reakcija.“

Premirje, dogovor večjega obsega, so partizani napravili z Italijani še pred 9. septembrom 1943. Rezultat je bil dober, vagoni orožja so bili predani partizanom na Dolenjskem.

Omejim se na pomemben primer kolaboracije partizanov in okupatorja, Nemcev na Primorskem. Ta je pokrival celo Primorsko, Istro, Trst, do bivše italijansko-jugoslovanske meje in je trajal od 4. julija 1944 do aprila 1945 (14). Pri tem sporazumu so sodelovali:

Baron Pace iz Gorice, neki drugi italijanski plemenitaš, Lorenz Kuhar, takrat v Berlinu. Za partizane je podpisal dr. Jože Vilfan, za Rainerja trije nemški oficirji od vojske, SS in od Gestapa. General Mihajlovič je poročal o tem sporazumu v London in je tam bil registriran v zunanjem ministrstvu, dokument 371-44316. Plakatno sporazumu je bil plakatiran v Postojni! Določila: 1. Teritorij sporazuma je omejen na Primorsko! 2. Partizani in Nemci se ne bodo približali nemškim postojankam na razdaljo manj kot 10 km. 3. Nemci bodo oskrbeli partizane s potrebno količino orožja, hrane in sanitetnega materiala. Pokojni slovenski advokat iz Tolmina dr. L. V. gornjo pogodbo potrjuje z dodatno informacijo, da so se Nemci še posebej zmenili, da partizani ne bodo poškodovali proge Trbiž-Videm. Tu med nami je prisoten g. Zdenko Zavادلav, ki je na partizanski strani vodil in potrjuje ta pogajanja. Tragično potrdi to premirje tudi tragedija Črnega vrha. Napadenim domobrancem so Nemci odklonili pomoč, domobrancem iz Ljubljanske pokrajine je intervencija bila prepovedna!

Tako sodelovanje, premirje z Nemci, seveda dokazuje fikcijo NOB-a. To ni namen mojega predavanja. To Primorsko pogodbo opisujem zato, ker se je v tem specifičnem primeru, s tem premirjem, indentificiral tudi slovenski narodni interes. To zadevo zato mirno stavim v okvir dovoljene kolaboracije.

V Sloveniji ravno sedaj pripravljajo zakon o popravi krivic komunističnega nasilja. Pokrival naj bi obdobje po maju 1945.

Neizpodbitno je dejstvo, da so komunistična nasilja bila kruta, množična že v letu 1941. V tisti dobi rdečega terorja leži začetek in krivda za kasnejšo državljansko vojno in tragedijo. Turjaške žrtve, Vaški stražarji v okviru legitimne kolaboracije, četniki-ilgalci iz leta 1943 očividno našemu zboru ne pomenijo nič. Zakona, ki zanika najbolj elementarno resnico, dejstva in

pravico medvojnimi žrtvam, je bolje, da ga nimamo.

Zaključujem to predavanje z ugotovijo: Kolaboracija v zasedeni Sloveniji s poudarkom na Ljubljansko pokrajino, je bila brez upravičenega razloga, bolj omejena kot v večini drugih zasedenih državah, posebno v zapadni Evropi. Tisti neumni, neutemeljeni strah: „Kaj bodo rekli Angleži“?, levičarska propaganda in grožnje, so ustvarili psihozo, ki je to preprečevala. Mnoga slovenska življenja, veliko slovenskega premoženja, uveljavitev slovenske identitete na Primorskem, bi lahko rešili. Težava je bila deloma v bivših politikih, onih izven levega bloka, bili so z eno nogo v Londonu. To je okupator dobro vedel. Koncesije ustanovitve Vaških straž, domobranstva so prišle prepozno. Ta zamuda nas je stala ogromno. Bitka z groznimi žrtvami je bila leta 1945 izgubljena. Danes, po zatonu svetovnega komunizma, vsaj na polju ideologije, je globalno ta velika vojna dobljena.

Trajala je dolgih 50 let. Škoda na našem narodnem telesu je ogromna, materialno, še bolj pa v slovenski psihi, značaju.

Mi v emigraciji, opozicija v domovini, smo skozi 50 let upali, da bodo medvojne razmere, borbe, postavljene v pravi zgodovinski okvir. Danes smo od tega še precej oddaljeni, toda ali nismo Kranjci po Vodniku vedno in povsod veliki optimisti?

Hvala za pozornost!

Viri

1) Hugo Grotius, rojen 10. aprila 1583, Delft, Holandska. 11-leten je na univerzi, ki jo je končal s petnajstimi leti. Kot diplomat je z 16. leti poslan v Francijo. Francoski kralj ga imenuje holandski čudež. Kasneje advokat, neprekosljivi strokovnjak za mednarodno pravo.

2) Peter Pavel Remec, rojen v Sloveniji, univ. prof. v New Yorku, predstavnik Vatikana pri Združenih narodih.

3) Levičarji citirajo Jelenov žleb. Partizani so v težki, spretni borbi uničili italijanski bataljon. Vendar tu je šlo za umik (7 part. ofenziv v BiH!).

4) Eyal Benvenisti, The International Law of Occupation (Mednarodno pravo o okupaciji), 1992, Washington.

5) Greenspan Moris 1959, The Modern Law of Land-Warfare (Moderno vojno pravo-zemlja).

6) Wheaton Henry, ameriški ambasador v Berlinu. Član filozofske družbe v Philadelphia.

7) Filchfeld Ernst, The International

Economic Law of Belligerent Occupation, Washington 1942.

8) Oppenheimer L. M. A. LL. D. Profesor za mednarodno pravo v Cambridge, član Akademije v Madridu, Ameriški inštitut za mednarodno pravo.

9) Guggenheim Kurt, univ. prof., Mednarodno pravo, Genève.

10) Vidkund (David) Littlejohn, The Patriotic Traitors (Patrioti - izdajalci)

11) Franček Saje, 1952, Belogradizem.

12) Žika Rad. Prvulovich, Dr. Phil. Lecturer Newman College, Birmingham 1986, „Serbia between The Swastika & the Red Star“.

13) The Historical Encyclopedia of WW 2, 1980 New York, Facts on File (dokumentirana dejstva).

14) Doris Appel Grbel, Development of the Law ob Belligerent Occupation 1863-1914, 1948.

15) Baxter, The duty obedience to the Belligerent Occupant (Dolžnost do vojaškega okupatorja) B. Y. B. 1950 itd.

Kaj nas lahko povezuje

Za Slovenijo bo odločilna notranja trdnost

Pod tem naslovom razmišlja Janez Povše v „Sobotnem branju Slovenca“ (9. 7. t.l.). Čeprav je že nekoliko pozno za odgovor, čutim dolžnost, da povem osebno mnenje, pa morda še koga drugega.

V članku pisec prikazuje težak zunanje-politični položaj mlade države (Italija in Hrvaška). Razmišlja o kvaliteti slovenskega notranjega življenja: koliko premore Slovenija znotraj sebe tako imenovanih povezovalnih členov.

Članek bi bil prav gotovo zelo pozitiven in poučen, ker prikazuje resno aktualnost ob neresni in šibki zaupljivosti v politične ustanove ter ljudsko diskreditiranost našim politikom.

Pravim: „Članek bi bil“, če ne bi z enim samim stavkom razkril svojo naivnost ob pristranskem poznanju naše pretekle zgodovine ter s tem razvezal vsa povezovanja, takole pravi:

„In vendar bi bilo mogoče z več človeškega poslušha in politične modrosti, tudi dogodke NOB praznovati kot dogodke vseh Slovencev, kot dogodke, ki bi povezovali in ne še naprej razdruževali.“

Torej naj bi se spet povrnil v ono svinčeno dobo boljševiske svobode, ko so vsi Slovenci — no skoraj vsi — sešivali rdeče cunje in krvave zvezde ter „skupno praznovali“ lažno prikazane in napihnjene „dogodke NOB“.

„Praznovali bi dogodke“, ki so jih izvajali partizani po ukazu KP in kateri so bili res „dogodki“ vseh Slovencev, z razliko, da so eni izzivali in morili, drugi pa trpeli in bili morjeni: inž. Emmer, duhovnik Ehrlich, študent Kikelj in Župec, slovenski ban, očetje, sinovi, matere, hčere in celo otroci. Kako naj skupno proslavljamo vse te ponižane, mučene in pomorjene po „NOB“?

Kako naj skupno z eksekutorji praznujemo partizanska izzivaja okupatorja, za kar so gorele naše vasi, ljudje in živina, umirali obešeni in ob koleh streljani talci ter bili odgnani tisoči v taborišča smrti?

Kako naj bi vsi Slovenci praznovali „osvoboditev“ vlaka internirancev na Verdu za Rab, katere so „NOB“ delili v tri grupe: k partizanom, v delovno brigado, za domov. V prvi grupi jih je „po čiščenju“ ostalo nekaj deset, druga so bili sužnji in tretjo grupo so živo „zapeljali“ v brezno krimske jame!

Kako naj bi skupno praznovali partizansko-italijansko bratstvo, ki je z italijanskimi topničarji rušilo Grčarice in Turjak?

Ali farso komunističnega sodišča v Kočevju z lažnimi pričami in sodniki-rablji, ki so obsodili na smrt 14 nasprotnikov, mučili in pomorili pa jih preko šesto z ranjenci vred.

Kako naj bi praznovali partizansko-boljševiško ovoboditev, ki je bila polstoletna slovenska sužnost in okupacija.

Ali naj sedaj še mi nad vsa brezna, fojbe in grobišča postavimo table z napisom: „Zapečateno“?

Kako naj bi „vsi Slovenci praznovali dogodek“ Dolomitske izjave v priznanju vodstva zločinski KP?

Kako naj bi šli na ta praznovanja? Samo s Titovo sliko, pa Kardeljevo in Rankovičevo, ali tudi s Stalinovo, kajti „NOB“ se je borila za boljševiško revolucijo „bratstva in enakosti“ ter za sovjetsko Slovenijo!

Ne, Janez Povše, to ne bo šlo. Narod naš dokazuje in morišča hrani! Vsi našeti dogodki in tisoči drugih so narodova nezaceljena rana in partizanski sramotni žig na čelo Slovenije.

Dogodki „NOB“ so razdirali in še vedno razdirajo, ker so zločin, izzivanje, laž, prevara, korupcija zmotne in totalitarne, propadle KP.

Na splošno Slovenci nismo obdarjeni s „tolikim človeškim posluhom in politično modrostjo“ kot komunisti, pač pa smo obdarjeni z dobrim spominom, previdnostjo in zdravo pametjo, da ne bomo nikdar več nasedli volkovom z ovčjimi maskami!

MNENJA

Dr. Peter Urbanc, Kanada: Izseljensko društvo Slovenija v svetu, se je izkazalo v ZDA in Kanadi z gostovanjem zbora Ave. V Kanadi je bil organizator Kanadsko slovenski svet, glavni garač ga. Ema Pogačar. Pevski zbor Ave je pokazal pravi triumf slovenske pevske kulture, ki povezuje in dviga. Izseljenci so napolnili slovenske dvorane v Torontu in Hamiltonu. V Torontu je bila primerno obiskana celo akustična kanadska dvorana.

SIM: Slovenska izseljenska matica je pripravila s kulturnim ministrstvom jubilejni obisk v Triglavu, Buenos Aires, s pevskim zborom „Srečko Kosovel“. Bojkot med SIM in povojno emigracijo še traja. Posledice občutijo obiskovalci, katere pošilja SIM. V Triglavu imajo probleme z domačo govorico, po drugih domovih pa je problem s sprejetjem „Simovih pošiljk“.

Dr. Tine Velikonja: „Tudi duhovnikom, ki imajo ob blagoslovitvi plošč pogrebno mašo, odsvetujemo, da bi v svoji pridigi s topovi streljali po brezbožnih komunistih. Nočemo, da bi to obudilo stara sovraštva in razkole ter da bi se vsesкупaj spolitiziralo. Zaradi tega tudi nismo dvignili nonebega prahu, ko so poškodovali takšno ploščo v Zagradcu.“

Žarko Petan: „Po mojem mnenju je bil komunizem zgrajen na besedah. Dejstva ne igrajo v tem sistemu skoraj nobene vloge. Pomembna je samo beseda. Kar je imenovano obstaja, kar nima imena, ne obstaja. Titova usoda povsem potrjuje to bridko resnico. Kmalu po smrti je za vse večne čase izginil iz zgodovinskega spomina. Njegova veličastna podoba ni bila stvarna, bila je izmišljena, nekakšna fata morgana, ki jo je sam ohranjal pri življenju, dokler

je živel. Josip Broz je dobro vedel, da je Tito samo votla beseda, kratica... ali ime. Zavedal se je, da bo živel samo toliko časa, kolikor mu je odmerjeno, zato je hotel preživeti svoje dni čimbolj polno, razkošno, zabavno, potratno, uživaško, bleščeče. To se mu je docela posrečilo.

Škoda, da si Tito ni mogel ogledati lastnega pogreba, zanesljivo bi bil z njim zadovoljen. Bil je zasnovan po njegovi meri in okusu. Pogreba so se udeležile po svojih najvišjih zastopnikih skoraj vse države sveta. V krsti, ki je potovala iz Ljubljane v Beograd in bila tam z ustreznim pompom sprejeta, ni bilo posmrtnih ostankov Josipa Broza, krsta je bila prazna... Njegovo truplo je počasi razpadlo, že v času, ko je ležal klinično mrtev in pripet na različne aparate v ljubljanskem kliničnem centru."

Danijel Starman za Državljsko pobudo Slovenska Istra: „V imenu Državljske pobude Slovenska Istra protestiram, ker se še vedno uporablja za Slovenijo škodljiva besedna zveza — „meja v Piranskem zalivu“.

Med republiko Slovenijo in republiko Hrvaško meja na morju še ni določena. V Piranskem zalivu nikoli ni bilo meje, je ni in jo nikoli ne bo. To bi morali vedeti vsi slovenski časnikiarji!"

Dr. F. Bučar: „Biti nam mora jasno, da je sedanja vlada vlada ene stranke. Vzemite samo primer, ko smo v parlamentu obravnavali zakon o odškodninskem skladu. Krščanski demokrati so se dejansko potegovali za popravo krivic, to je bilo eno njihovih glavnih gesel, s katerimi so želeli pridobivati ljudi. Njihov partner s katerim so v koaliciji, jih je v parlamentu v tem „torpediral“.

Kmalu za tem smo razpravljali o zakonu o agenciji za plačilni promet. Demokristjani bi lahko nasprotnemu partnerju vrnili milo za drago, pa so ga podprli. To je nepojmljivo! Prav tako zakon o tožilstvu, ki tožilstvo podreja vladi. Tudi tega so krščanski demokrati podprli. To je stranka, ki se zadovoljuje z drobtinicami, ki padejo z bogatinove mize."

Prof. J. Stanovnik: „Tu ne gre samo za fizično odstranitev ozaveščenih in talentiranih ljudi, Tu je še strah, ki je dokončal delo, ki ga je fizična odstranitev prepustila neopravljenega. Od tedaj je bilo vladanje preprosto in še vedno je preprosto.

V slovenskem javnem prostoru je nešteto ljudi, ki imajo od državljanske vojne dobiček. Največji kolektivni dobičkar je slovenska levica in tu so posledice najbolj usodne. Njena neravna razraščanost je zaradi postkomunistične kulture, ali bolje, nekulture, največja nevarnost za naš normalni razvoj. Ni čudno, da se vse zamisli, ki zadevajo Rog v območju politike sprejemajo ali z ravnodušnostjo ali s sovraštvom."

V založbi „Družine“ je izšla pesniška zbirka
Ivana Korošca
Z DOLGE CESTE TUJINE

Pomanjkljivo delo

Postavljanje spominskih plošč žrtvam komunistične revolucije je po kratkem premoru v nekaj zimskih mesecih spet v polnem teku. Pri tem se ponavljajo vse napake in neprijetnosti, ki smo jim bili priča že lansko leto. Med njimi je tudi ta, da so po tri ali celo po štiri (kot 12. junija) tovrstne pireditve ob istem času na različnih krajih. Časovne uskladitve torej še vedno nihče ne opravlja.

Kot v mnogih krajih doslej, sem tudi v Sodražici težko prišel do natančnejših podatkov o usodi nekaterih žrtev. Tako pripravljalni odbor za nekatere žrtve ni imel niti popolnih datumov smrti (pri nekaterih primerih je to sicer težko natančno ugotoviti, še posebej, če ni več sorodnikov), kaj šele kratkih opisov okoliščin smrti. Organizatorji bi se morali zavedati, da gre za enkratno priložnost, ko bi se vsaj ti osnovni podatki lahko zbrali, saj kasneje tega nihče več ne bo počel. Čeprav vse tiste, ki opravljajo zbiranje imen ter postavitev spominskih plošč moramo pohvaliti, bi se ti morali zavedati, da počno enkratno delo, ki ga ne bo ponavljal nihče več. Nova slovenska zaveza je za popis žrtev pripravila posebne (vprašalne) pole za vnos najosnovnejših podatkov, vendar je rubrika, kjer naj bi se na kratko navedle okoliščine smrti, ponavadi prazna. Opažamo tudi precej razširjeno mnenje, da pač zato, ker za vse ne morejo zbrati popolnih podatkov, teh ne zbirajo niti za tiste, pri katerih bi to lahko storili. Veliko primerov je takšnih, da se natančnih podatkov ne da zbrati, obstajajo pa govorice in domneve. V takšnem primeru je pomembno, da se zapišejo tudi te, seveda z opombo, da gre za govorice. Moja večletna praksa kaže, da so govorice v veliki večini blizu resnice. Že dalj časa se pripravlja nova izdaja Bele knjige (popis vseh žrtev komunizma), glavni vir zanj pa bodo prav pripravljalni odbori za spominske plošče. Če ti svoje delo opravljajo površno, bo tudi knjiga pomanjkljiva.

Sredi maja so spominske plošče postavili na Mirni, vendar na njih manjka vsaj 20 imen (med njimi člani dveh zelo znanih družin, ki so ju partizani umorili aprila 1942). Organizatorji se zgovarjajo na strah ter na pomanjkanje denarja. Če je strah večinoma neupravičen (posledica polstoletne diktature), bi se manjkajoči denar lahko zbral preko Nove slovenske zaveze, s postavitvijo spomenika pa bi se pač malo počakalo. Ko so plošče dokončane, jih je težko dopolniti.

7. maja so v Kovorju na Gorenjskem blagoslovili spominsko ploščo z zelo

pomanjkljivim napisom. Na njej piše, da gre za „zamolčane in prezrte žrtve vojne 1941-1945“. Čigave so te žrtve oziroma kdo jih je ubil, s plošče ne moremo razbrati. Čez nekaj let nove generacije ne bodo vedele, komu je plošča namenjena. Še bolj pomanjkljiv napis je na ploščah v Dolu, Dolskem in Ihanu, ki so bile postavljene letošnjo pomlad. Na Dolskem piše „Prezrtim žrtvam 1941-1945“, v Ihanu pa samo „Žrtvam vojne 1941-1945“. Kako bodo mlade generacije, ki bodo hodile mimo teh spomenikov, vedele, čigave žrtve so bili ti ljudje!

29. maja so bile spominske prireditve ob isti uri na treh različnih mestih. Za pisanje poročila sem si zato hotel pomagati tudi s telefonskim zbiranjem informacij. Za prireditev, ki je bila visoko v hribih nad Hrastnikom (pod Prevalom), nisem mogel zvedeti skoraj nič, saj mi predsednik društva za ureditev zamolčanih grobov Perme ni hotel povedati nobenih podatkov, niti mi ni hotel izdati imena osebe, ki je prireditev organizirala.

Na tisto področje sem se napotil en teden kasneje (3. junija), zaradi česar sem si v službi moral vzeti dopust. Na Prevalu nad Hrastnikom (tam čež vodi cesta v Savinjsko dolino) sem srečal domačina, ki mi je šel levo v gozd pokazat grobišča. To so danes vidna kot kotanje v gostem umetno posejanem smrekovem gozdu in so, kar je zanimivo, v precejšnji strmini. Povedal mi je, kako je pred okoli 25-imi leti z bratom po tisti strmini pridrčal v kotanjo, kjer je zagledal tri lobanje ter kosti. Smreke so posadili po vojni, za časa pobojev pa so tam bili pašniki ter grmovje. Na tistem mestu je eden od ujetnikov ušel in živi danes v Nemčiji. Desno ob cesti na vrhu Prevala stoji lovski dom, dvajset metrov naprej pa nekaj vikendov. Na sredini pa je še eno grobišče, od katerega je (tako mi je povedal domačin, gostilničar pod Prevalom) po pobjah pritekla kri do glavne ceste. Kakšen kilometer niže proti Mariji Reki so ob cestni serpentin (cesta se namreč strmo spušča) sedaj postavili lesen križ, od njega pa vodi gozdna cesta ob kateri so grobišča. Sam sem za ta grobišča izvedel komaj sedaj.

Mačehovski odnos države do preteklosti

Letos se peto leto zapored zbiramo ob množičnih grobiščih v Kočevskem rogu. V tem času se je pri tako imenovani popravi krivic, ki jih je naredila komunistična revolucija, naredilo zelo malo oziroma skoraj nič. Hitro je postalo jasno, da je bila prva pravna prireditev, na kateri sta se rokovala nadškof dr. Alojzij Šuštar in predsednik takratnega predsedstva Slovenije Milan Kučan, točka do katere so nekateri tedanji vodilni ljudje novih demokratičnih strank bili pripravljeni iti, dalje od nje pa več ne. Še več, vse kar je bilo korak naprej, so začeli zavirati, kasneje pa tudi napadati. Takrat se je veliko govorilo o spravi, predvsem o spravi med mrtvimi. Vendar je hitro po letu 1990 postajalo jasno, da bo sprava med živimi dosti težja. Vsaj v skrajno

poenostavljenih oblikah, po katerih naj bi se pogledi različnih skupin o naši preteklosti in sedanjosti malodane izenačili. Seveda to ne bi bila več sprava, saj je osnova demokracije dopuščanje različnosti pogledov na dogajanja v neki družbi.

Ker so si nekateri spravo predstavljali preveč poenostavljeno, od nje danes ni ostalo praktično nič več. Šele po letu 1990, ko je bila velika „spravna slovesnost v Kočevskem rogu“, se je začelo govoriti, da je osnova za spravo resnica. Resnici pa se je začelo leta 1992 slabo pisati. Javna občila, ki naj bi skrbela za uveljavljanje resnice, so se začela vračati nazaj pod okrilje „starih“ pogledov oziroma priučenih (indoktriniranih) resnic. Gre seveda za resnico (ali resnice) o dogajanju med revolucijo ter državljansko vojno 1941-1945, ki je v zadnjem desetletju toliko razburjala duhove na Slovenskem.

V tem času, še posebej v zadnjih treh letih, smo lahko nešteto krat slišali pozive, da naj se že enkrat nehamo ukvarjati s preteklostjo in se raje posvetimo sedanjosti in prihodnosti, s preteklostjo pa se naj ukvarjajo zgodovinarji. Res, da imamo več kot dovolj profesionalnih zgodovinarjev, vendar vsak civiliziran narod stremi za tem, da so vrednote čim višje ter tem bolj spoštovane. Resnica je nedvomno med tistimi civilizacijskimi vrednotami, mimo katerih danes ne more nihče več. Tudi v situaciji, v kateri se je danes znašla Slovenija. Velika koalicija nas je pripeljala v čas, za katerega smo pred nekaj leti upali, da je za vedno za nami. Opozicija (ostanki nekdanjega Demosa), je postala povsem nemočna in marginalizirana. Medijska zapora informacij je skoraj popolna. Danes prevladuje agresivna informacija, ki se dotika le relativno obrobni in ozko političnih tem, medtem ko se že skoraj v celoti zanemarjajo celi sklopi za neki narod pomembnih vprašanj.

Mačehovsko obnašanje države

Prejšnja skupščina je leta 1990 ustanovila komisijo za raziskavo povojnih množičnih pobojev. Kot se vidi že iz naslova, Demos niti na svojem vrhuncu ni imel posluha za to, da bi se neraziskane preteklosti lotil celovito. S tem, ko se je omejil le na povojni čas, je pustil nedotaknjeno celotno medvojno dogajanje, ki je bistveno za razumevanje povojnih dogodkov. Videlo se je, da pri Demosovih ljudeh ni pravega posluha za urejevanje preteklosti, kar se jim je kasneje (vsaj tistim, ki so ostali zvesti Demosovim načelom) krepko maščevalo. Prva komisija za povojne poboje je tako naredila malo koristnega. Zgovarjala se je predvsem na preiskovalne pristojnosti, ki jih nima. Takoj potem, ko je naslednja komisija jeseni 1993 dobila tudi preiskovalne pristojnosti, se je izkazalo, da ji to pravzaprav ne kosrasti dosti, saj so se nekdanji vodilni oznovci in knojevc, ki so odgovorni za poboje, posluževali molka, nevednosti ali celo zdravniških spričeval.

Tudi občinske komisije, tam kjer so pač bile ustanovljene, so svoje delo

opravile precej površno. Ponekod so večino grobišč sicer popisali, težje je bilo pri ugotavljanju žrtev. Če je z imeni nekako še šlo, so velike vrzeli pri ugotavljanju osnovnih podatkov.

Spet dobri pogoji za strah

To delo sedaj v precejšnji meri dopolnjujejo zbiranja podatkov o žrtvah komunistične revolucije pri postavljanjih spominskih plošč. Vendar tudi ob tem treba omeniti, da je delo po posameznih krajih opravljeno s precej različno kakovostjo. Če je delo po Notranjskem in Dolenjskem opravljeno še kolikor toliko zgledno, se ponekod drugod (v okolici Ljubljane ter na Gorenjskem) zaradi večinoma psihološko pogojenih zadržkov pojavljajo precejšnje pomanjkljivosti. Iz nekaterih spominskih plošč se tako sploh ne vidi, za katere žrtve gre in kako je do njih prišlo. Organizatorji bi se morali zavedati, da gre (tudi pri zbiranju podatkov) za enkratna dejanja, ki jih verjetno ne bo (p)opravljaj nihče več. Prav pri postavljanju spominskih plošč velja omeniti še dve značilnosti, ki jih lahko opazovalec takoj opazi. Če je država v preteklih desetletjih s svojim (davkoplačevalskim) denarjem tako rekoč pokrila Slovenijo z raznimi partizanskimi, komunističnimi in revolucionarnimi spominskimi ploščami ter spomeniki, pa je pri postavljanju spominskih plošč, kjer gre zgolj za navedbo izčrpnih spiskov imen žrtev, še enkrat pokazala svoj dvolični obraz. Podobno, če ne celo vrednostno hujše pa je s poročanjem s spominskih slovesnosti. Na njih se vedno zbere velika množica ljudi, saj je to za vsak kraj pomemben dogodek, vendar se velika večina medijev za poročanje o teh dogodkih sploh ne zmeni.

Pri spominskih ploščah je potrebno omeniti tudi močne zadržke in ponekod celo strah ljudi, ki se v zadnjem času ponovno pojavlja zaradi političnih razmer v državi. Ljudje so močno zbegani in razočarani zaradi obnašanja nekaterih politikov, predvsem tistih, v katere so verjeli, to pa zelo vpliva na to, da so se posledice večdesetletnega zastraševanja pojavile v svoji destruktivni obliki. Čeprav so razni strahovi danes povsem neutemeljeni, pa se ljudje tega ne morejo dovolj uspešno zavesti in obnašati bolj sproščeno. Ne zavedajo se niti tega, da strah škodi samo njim in nikomur drugemu, koristi pa silam preteklosti.

Grobišč je vedno več

Nizka stopnja civilizacijskih vrednot se kaže v odnosu države do grobišč. Če so za časa Demosove vlade še nastale neke komisije, ki naj bi skrbele za ureditev grobišč, lahko danes ugotovimo, da ni bilo narejenega takorekoč nič. Za Celje in okolico sicer imamo izdelan dokaj podroben pregled grobišč, pa še ta je nastal kot rezultat dela zavzetega posameznika.

Grobišča v Kočevskem rogu so prav tako ostala neraziskana. Danes se niti približno ne ve, koliko jih je in koliko žrtev je ostalo v njih. Domneva se, da jih je še precej neodkritih. Med njimi sta vsaj dve, ki sta po pričevanjih omenjani, vendar še vedno ostajata neodkriti.

Dogajanje na Štajerskem ostaja velika bela lisa. Še vedno vlada vsesplošno prepričanje, da sta revolucija in državljanska vojna potekali predvsem v Ljubljanski pokrajini, s precejšnjim zamikom pa tudi na Gorenjskem. Na Štajerskem je naj ne bi bilo. To je za medvojni čas samo deloma res, saj je strog nadzor nemškega okupatorja dejavnost komunistov ter s tem izvajanje revolucije onemogočil. Kljub temu je komunistično vodstvo tudi na Štajerskem hotelo imeti „plavo gardo“, kar je v nekem obdobju na Pohorju povzročilo pravo tragedijo. Danes je še vedno zelo malo znano, da so partizani med vojno tudi na Štajerskem pobili veliko civilnih ljudi. Do razmaha revolucionarnega divjanja pa je prišlo maja 1945, ko so v večini štajerskih mest in trgov pobili precej tistih, ki so predstavljali podjetniški in bogatejši sloj. Najhuje je bilo v Celju, kjer so pobili cele družine z otroki vred, pa tudi v ostalih večjih krajih je bilo podobno.

Če pogledamo množična grobišča, je teh največ prav na Štajerskem. Najmnožičnejša so tista s hrvaškimi begunci. Vsa ta grobišča, razen nekaj izjem (Teharje, Tezenski gozd) niso označena, kaj šele urejena. Še huje, odkrivajo se vedno nova, kar nam pove, da jih nismo niti popisali (razen v celjski okolici), kaj šele uredili. Teharje je primer, s katerim so komunisti za vse večne čase pokazali svojo nizkotno naravo.

Šele pred kratkim smo izvedeli za množico grobišč na Prevalu nad Trbovljem. Njihova značilnost je v tem, da so posajena v zelo strmih pobočjih (podoben primer najdemo v Kamniški bistrici in v Sidolu v Tuhinjski dolini), ki so jih kasneje pogozdili. V neposredni bližini enega izmed tamkajšnjih grobišč si je nekdo zgradil vikend (podobno kot v Iškem vintgarju). Neodkrita je še tudi večina grobišč na Pohorju (gre za vzhodni predel nad Mariborom in Hočami).

Zgodovinarji ujetniki indoktrinacije

Kaj so v teh štirih letih naredili zgodovinarji, na katere so se mnogi toliko zgovarjali? Žal moramo tudi tu zaključiti z ugotovitvijo, da razen redkih izjem, tako rekoč nič. Že če pogledamo samo naslove v zadnjem zborniku Inštituta za novejšo zgodovino za leto 1993, vidimo, da se je večina prispevkov (profesionalnih zgodovinarjev, ki jih ta inštitut zaposluje preko dvajset) ukvarja z raznimi izseki zgodovine komunistične partije. Tudi dolgo pričakovani učbeniki zgodovine za osmi razred osnovne šole, je kljub svoji vsebinski in oblikovni bogatosti marsikoga razočaral. Ključni dogodki — vosovske in partizanske likvidacije svojih slovenskih „nasprotnikov“ v letih

1941-1942 — so povsem zanemarjeni. Prav tako prikaz racionalizma pri načinu upora proti okupatorju ter seveda nujnega upoštevanja politične pluralnosti pri tem. Brez izpostavitve teh elementov je razumevanje vsega ostalega (narodnoosvobodilni boj ter državljanska vojna) bistveno okrnjeno.

Naj za konec omenimo vsaj še zakonodajo, ki jo pripravlja država za urejevanje naše polpreteklosti. Od leta 1991 naprej se je pripravljala zakon o popravni krivic, pri katerem je država zelo zavlačevala. Oba zakonska predloga — vladni in od društva žrtev komunističnega nasilja — se dotikata zelo ozkega kroga prizadetih, saj sta namenjena predvsem povojnim političnim zapornikom. Zakonski predlog od društva je sicer omenjal tudi medvojne žrtve, vendar le na simbolnem nivoju. Druga dva zakona, ki sta sedaj v zakonodajnem postopku v parlamentu, sta zakon o žrtvah vojne ter zakon o vojnih veteranih. Gre za zakon, s katerim se je prav tako čakalo, da se bo ustavno določeni rok za spremembo zakonodaje iztekel, saj ju bo v naglici lažje speljati skozi postopek. Oba zakona sta klasični izdelek sedanje postkomunistične oblasti oziroma vladne koalicije, ki bo z njima tudi v prihodnje zagotovila vse privilegije množici revolucionarjev ter komunističnih partizanov, protirevolucionarna stran, ki pa je bila zaradi revolucionarnega nasilja v pogojih okupacije pahnjena v skrajne položaje (kolaboracija) in je utrpela največ žrtev in gorja, pa bo še naprej ostala brez vseh pravic in praktično izobčena, kot je bila doslej. Seveda ob tem ni nobeno naključje, da ob vstopu v Evropo (med civilizirane narode) največ govorijo prav tisti, ki doma gojijo zgodbo o nekakšnem narodnoosvobodilnem boju.

Iz vsega povedanega se vidi, da slovenska oblast drži Slovenijo v položaju, ki nikakor ni primerna za prištevanje k (bolj) civiliziranim narodom. Vsi, ki pri tej oblasti sodelujejo, bodo zaradi tega nosili svoj del odgovornosti pred zgodovino.

Ljubljana, 22. junija 1994

Ob postavitvi spomenika domobrancem

Vodice, 18. septembra 1994

Spoštovani farani, prijatelji in znanci fantov in mož, ki se jih danes po dolгих letih tudi javno spominjamo. V imenu odbora za postavitev spomenika, vas vse pristržno pozdravljam, posebno pa še predstavnike Cerkve in države.

Kmalu bo minilo petdeset let od tistih žalostnih dni, ki so v našem narodu in tudi naši župniji pustili neizbrisne sledove. Sovraštvo je premagalo ljubezen, maščevalnost odpuščanje, nasilje usmiljenje.

Ko takrat mladoletnik se še dobro spominjam 8. maja 1945, ko sem v družbi ostalih zapuščal Vodice. Bil je lep majski dan, dan v mesecu ljubezni, toda mi smo doživljali vse kaj drugega kot ljubezen. Po treh tednih velikih

naporov in negotovosti se je uresničilo tisto, kar ne bi nikoli pričakovali od demokratičnih Angležev: izročili so nas partizanom, in začel se je drugi del naše Kalvarije, ki se je za večino končala z nasilno smrtjo. Iz Celja v Teharje smo šli peš, obkroženi od nahujskane mladine, in med potjo smo morali vpiti, da smo izdajalci slovenskega naroda, da smo belogardisti, Rupnikova vojska. Poniževanje se je nadaljevalo tudi, ko smo prišli v taborišče.

Živo mi je v spominu partizan, ki je prišel s krožnikom in zahteval, da naj nanj odložim prstan in verižice, s posmehljivo pripombo, saj tega ne boste več potrebovali. Poleg mene je stal mož, ki je snel svoj prstan, ga vrgel na tla in pohodil, da ga ne bi mogel nihče več nositi. Toda moral se je vleči in z usti pobrati prstan in ga dati na krožnik.

Tudi to je košček naše zgodovine, ki je morala biti desetletja zamolčana in se je o njej smelo samo šepetati, pa še to je bilo nevarno.

Zato smo lahko veseli, da se danes teh dogodkov in ljudi, ki so morali žrtvovati svoja življenja, vsaj lahko javno spominjamo. Da končno lahko javno povemo, da ti možje in fantje niso bili izdajalci svojega naroda. Čutili so se povezane s tem narodom, imeli so ga radi, ker naroda in vere niso bili pripravljeni zavreči, zato so bili poniževani in končno tudi ubiti.

To je treba povedati, ker danes mnogi, celo verni, ne razumejo zakaj postavljamo spomenike domobrancem, zakaj se po tolikih letih spominjamo ljudi, ki jih ni več. To delamo zato, ker so bili vsi, ki so umrli za domovino, najprej ljudje. Vsak človek ima pravico, da se ga spominjamo, vsak človek ima pravico do groba, vsak človek ima pravico, da njegovi svojci in prijatelji mislijo z ljubeznijo nanj in obiskujejo njegov grob. Kdor to krati pokojnim, dokazuje svojo duhovno revščino in brezčutnost. Ti spomeniki pa so tudi opomin, da je v človeku poleg plemenite dobrote in velikodušnosti tudi zlo in kaj se lahko zgodi, če se temu zlu ne upremo, če mu damo prosto pot. Kaj se lahko zgodi, če vsak posameznik ne posluša svoje vesti, ki jo razsvetljuje Bog sam.

Fantje in možje, ki se jih danes spominjamo, kakor tudi njihovi svojci, so bili verni. Zato ker so bili verni so tudi odpuščali, so svoje gorje in krivico zaupali Bogu, kot pravi sveto pismo: Gospod, tebi sem zaupal svojo pravdo. Zato so šli v smrt z molitvijo na ustnicah, njihovi svojci pa so v molitvah našli moč, da so vztrajali, upali, živeli in odpuščali.

Spomenik, ki ga danes odkrivamo, stoji na mestu kjer je stal kulturni dom zgrajen leta 1924. Dvajset let kasneje — 1944. leta so ga partizani požgali, da se ne bi mogli v njem naseliti domobranci. Bil je namreč čas v zgodovini, ki ga nekateri še danes imenujejo čas visoke kulture. Žal je bila to kultura smrti in zato so bile požgane cerkve, kulturni domovi, gradovi. V imenu te kulture je bil sovražnik naroda vsak, ki je mislil drugače. Posebno še, če je bil veren. Ti fantje, ki se jih danes spominjamo so se radi zadrževali v tem kulturnem domu. Zato smo se odločili, naj stoji spomenik na tem mestu, na enem izmed požganih kulturnih objektov bivše vodiške občine.

Med vojno je v naši fari ugasnilo življenje 14 fantom. Veliko vodiških fantov je bilo mobiliziranih v nemško vojsko. Za mnoge je bila pot v cerkev sv. Marjete zadnja uteha, saj jih je kar 36 izgubilo življenje na bojnih poljih širom Evrope.

Ko pa je bila vojna končana in smo mislili, da je vse najhujše za nami, se je zgodilo najhujše, saj je po vojni bilo ubitih še 41 življenj.

Zato želimo s tem spomenikom ne samo počastiti spomin na 98 žrtev vojnega sovraštva, pač pa nadaljevati s kulturo strpnosti, odpuščanja in sprave.

Že sama podoba spomenika govori dovolj jasno. Mati z rožnim vencem je simbol vseh tistih, ki so leta in leta upali, čakali in molili. Simbol vseh tistih, ki niso bili vredni, da bi dobili vsaj pošten odgovor o usodi njihovih najbližjih. Hkrati pa je mati, ki moli, tudi simbol zaupanja v Boga: Bog je tisti, ki sodi, tudi to boleče obdobje zgodovine našega naroda, tudi v Vodicah.

Naša dolžnost je, da se spravimo med seboj, da odpuščamo, hkrati pa da ne pozabimo svojih očetov in bratov, saj prav oni potrjujejo prepričanje, da

„...Reci mi
mati, besedo
v slovo...”

Žrtvam vojne in
komunizma v
Vodicah.

Spomenik
materi — delo
umetnika-rojaka
Jožeta Žerovnika.

resnica mora priti enkrat na dan. Najprej morajo, še posebno mladi, to resnico spoznati, jo sprejeti in tudi z njo živeti.

Zato smo hvaležni našemu rojaku Jožetu Žerovniku za njegovo zgovorno umetniško stvaritev, ki izraža veličino vseh trpečih, ki črpajo moč iz molitve. **O mati, daj mi roko v slovo, mene nazaj k tebi več ne bo.** Danes so prišli bratje nazaj domov. Celotna župnija jih je sprejela, čeprav njihova telesa ležijo Bog ve kje. Prišli so k nam domov z vso svojo zvestobo, vso vero in mučeništvom. Naj nam pri Bogu izprosijo, da ne bi bilo med nami nikoli več takšnega gorja.

Na koncu se zahvaljujem vsem, ki ste z delom, denarjem ali dobrohotno naklonjenostjo podpirali prizadevanja odbora, da se uresniči to, kar danes vidimo pred seboj. Hvala vsem, ki ste nam pomagali, da se poravna dolg do vseh, ki jim človeška hudobija ni dovoljevala, da se jim zahvalimo in jim javno povemo, da njihova daritev ni bila zaman.

domobranec Lojze Stanovnik

Janez Janša s preživelimi domobranci v Buenos Airesu

V sredo, 12. oktobra, smo se zbrali protikomunistični borci z junakom slovenske svobode in samostojnosti.

Kljub delavniku in deževnemu dnevu smo domobranci v polno zasedli veliki salon v prvem nadstropju Slovenske hiše v Buenos Airesu.

Starešina Tabora lic. Ivan Korošec je dragega gosta sprejel na glavnem vhodu in ga pospremil do salona, kjer so ga domobranci sprejeli z navdušenim aplavzom. Pozdravne besede visokemu gostu je izrekel lic. Korošec z naslednjo dobrodošlico:

»Znani psihiater in pisatelj dr. Viktor Frankl je dejal: „Nobena situacija v življenju se ne ponovi. V vsaki situaciji je človek poklican k drugačnemu ravnanju. Za vsako situacijo pa je

značilna, življensko važna človekova odločnost, ker ta oblikuje usodo posameznika, skupine, ali celo naroda.“

V novejši slovenski zgodovini so značilne take situacije, ki so terjale odločnost odgovornih in odločnih. Kadar smo imeli odločne, smo zmagovali, kadar smo imeli pretirano miroljubne, smo bili poraženi. Odločni so s svojim zgledom junaštva, treznosti, strategije in zvrhano mero narodne zavesti prvi izpostavili svoje življenje ter z drzno akcijo zasukali zlo usodo, razpršili oblake nevihte na slovenskem nebu in zasijalo je sonce zmagoslavja. Junaki: general Rudolf Maister, general Leon Rupnik in slovenski David proti mnogo nadmočnemu Goljatu rdeče armade!

Med nami je danes veliki, nesporni junak slovenske svobode in samostojnosti — Janez Janša!«

Po salonu je zaoril močan aplavz. Lic. Korošec pa je nadaljeval:

»Čast in ponos je nam borcem s triletne slovenske fronte proti istemu nasilniku, sprejeti junaka, ki je takorekoč z golimi rokami za vedno pognal nasilnika z naše slovenske zemlje.

Saj smo spremljali od blizu in daleč Vas, dragi Janez, in narod doma, vendar bi nam morda v kratkem povedali: kako se je moglo to zgoditi?«

Gospod Janša se je zahvalil vidno ginjen za topel in iskren sprejem, nato pa v kratkem razvil ves potek vzrokov, priprav in potek vojne samostojnosti. Navzoči smo z velikim zanimanjem sledili predavatelju ter ga ob koncu nagradili z navdušenim priznanjem in zahvalo.

Sledila so vprašanja na podane dogodke in o slovenski sedanjosti. Predavatelj je imel za vsako vprašanje jasen odgovor ob globokem poznanju situacije.

Ob koncu debate je gospod Emil Cof v imenu navzočih poklonil visokemu gostu slovenski dr. Debeljakov prevod Martina Fierri.

Lic. Korošec se je zahvalil gospodu Janši za prisrčno srečanje:

»Ponavljam, v veliko čast nam je srečanje v Vami, dragi soborec. Čeprav ste mnogo mlajši, Vas imenujem soborca na fronti istih idealov. Ponesite v drago Slovenijo naše pozdrave vsem dobrim ljudem, mrtvim domobrancem pa zahvalo in zvestobo do konca.«

Škof msgr. Metod Pirih v Rožmanovem domu

V torek 15. novembra ob petih popoldne nas je obiskal. Pred domom so ga pričakali predsednik Peter Čarman z odborniki in stanovalci doma. Potem je visokega gosta spremljal, da si je ogledal dom, vrt in spomnik slovenski materi-mučenici.

V domu je škof daroval sv. mašo za vse stanovalce, odbornike in za škofa dr. Gregorija Rožmana, kateremu je posvečen dom in poteka 35 let njegove

smrti. To daritev je škofovo darilo stanovalcem in odboru, ki skrbi za dom.

V svoji homiliji je poudaril, da moramo biti hvaležni Bogu, da imamo slovensko zavetišče škofa dr. Gregorija Rožmana in toliko slovenskih mučencev, ki bodo prosili, da ta dom ne bo propadel. Še v naprej bo nudil roko in srce do bližnjega. Vsem, ki ste karkoli pripomogli, da je ta dom postal realnost in se trudite, naj vam Bog obilo poplača.

Po sv. maši so posedli za mize s škofom odborniki in stanovalci doma. In gospe so postregle. V imenu odbora je pozdravil škofa lic. Ivan Korošec:

Dobrodošli in prisrčno pozdravljeni v našem Rožmanovem domu, msgr. Metod Pirih, prevzvišeni škof koprski!

Obisk tako visokega gosta v tej hiši slovenske božje Previdnosti je potrdilo in priznanje vsem našim prizadevanjem, je duhovna pomoč za kar smo vam iz srca hvaležni.

Ta ustanova namenjena ljubezni do bližnjega je postala realost ob desetletnici pomora slovenskih domobrancev, zato je ta spomenik ljubezni, spomenik našim mrtvim bratom — domobrancem.

Kot so oni izpostavljeni in mučeniško darovali svoja mlada življenja za ogrožene družine, vasi in ves narod, tako smo čutili dolžnost mi preživeli slovanskega holokavsta — domobranci, sorodniki prijatelji, da nadaljujemo njihovo borbo z orožjem dobrote in ljubezni.

Ko smo si pred 40. leti zastavili to nalogo ob potrebi nepreskrbljeni invalidov, staršev in sirot, nismo imeli nobenih gmotnih zagotovljenih sredstev in nikakega kapitala.

Kako da ne? Imeli smo in imamo še močan kapital: „Zaklade, ki jih rja ne razje in jih tatje ne ujkradejo“: Naš mučeniški škof Gregorij Rožman, mučenec general Rupnik in tisoče pomorjene slovenske mladosti so naši priprošnjiki pri božji Previdnosti, ki skrbi za svoje „najmanjše brate“.

Če bi govoril na dolgo bi vam lahko nanizal čudeže, ki se gode v tej hiši. Ko je potreba največja, je božja pomoč vidna in otipljiva, z znanimi in neznanimi prijatelji.

Ko sem bil v Sloveniji, sem se po naročilu tudi obrnil do naših prijateljev in politikov: od krščanskih demokratov pa do prebarvanih.

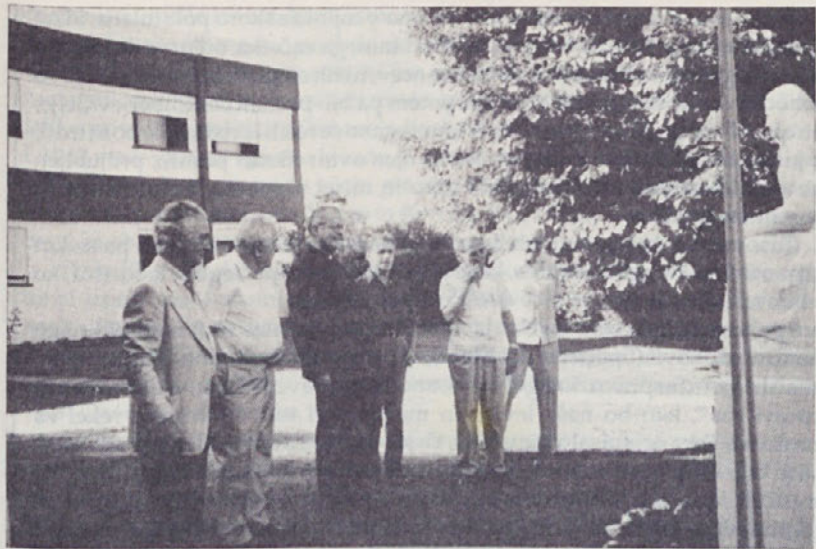
Sprejeli so me vljudno in obljubili. S tem pa se zdi, da so že izpolnili zapoved ljubezni.

Nič ne de. Kaj nas more biti strah, če je blagoslov božje Previdnosti na našem prizadevanju?

Dovolite, dragi gost, da tudi vam povem željo te ustanove. Več kot gmotno pomoč dom potrebuje vsaj dve redovni sestri, ki bi skrbeli za upravo in duhovno tolažbo v tej hiši.

Če bi kdaj nanesla priložnost, da bi kje srečali prostovoljki za ta naš dom ljubezni, bi lahko še mnogi rojaki našli zavetja v tem domu.

Ko se boste povrnili v drago domovino, povejte prosim rojakom, da mi

preživeli ostajamo na fronti, na Kristusovi fronti usmiljenja, dobrote in ljubezni.

Hvala, da ste prišli med nas. Kajti, prav duhovna opora je tista, ki daje moči in vztrajnosti, ki dela čudeže! Hvala! Bog vas živi!

G. Škof je podaril podobo sv. Družine predsedniku za dom: „Saj ta dom naj bi bil kot ena velika družina,“ je dodal Prevzvišeni.

Zadržali smo se v prijetnem razgovoru z škofom do večernih ur, ko ga je prišel iskat g. Selan, da ga popelje na svoj dom.

Posločili smo se: hvala Prevzvišeni za vaš obisk in nasvidenje!

P. K.

Teharje

Krvave arene

Vdor postmoderznima je danes viden in občuten tako v domovini kakor v zdomstvu. Zbrisale so se meje dobrega in zlega, vzvišenega in nizkotnega, velikega in malega, moralnega in nemoralnega, zato prijetno preseneča v naših dneh zadnja v vrsti, upajmo pa da ne zadnja knjiga našega soborca Ivana Korošca „Teharje“ s podnaslovom Krvave arene. Izšla je v Ljubljani že v začetku leta 1994 pri založbi Ilex Impex.

Težko je najti koga izmed nas, ki živimo v tujini že skoro pol stoletja, ki ne bi poznal avtorja Teharij: Korošec je bil od samega začetka, od prve ilegale, pa do zadnjega juriša slovenskih domobrancev, tistih enajstih okostnjakov, ki so prehodili ves križev pot do Vetrinja, potem pa bili poslani čez Pliberk v Celje, nato pa v Teharje, taborišče smrti, iz katerega so se rešili le redki. Ne bom trdil, da je vsa knjiga dokumentirana, ker je njen avtor hkrati pesnik, priljubljen govornik in esejist, zato mu zaide pero in misel v poezijo, beletristiko in spominsko literaturo.

Časovno zaobsega razmah časa, ki gre od leta 1942-1945, bere pa se kot iztrgan del osebnega dnevnika, ki ga je zaključil takoj po begu iz taborišča, ko so bile rane še krvave, vtisi še sveži in spomin jasen.

Spokorjeni francoski levičar Jacques Derrida je letos tudi napisal knjigo Marxovi duhovi (*Spectres de Marx*), ki jo je mednarodna kritika takoj označila kot „nepravo knjigo, napisano o nepravem času, ki obravnava nepravi čas“. Isto bo naša levica in marsikateri tudi iz desnice rekel za Koroščeve Teharje; spisal jih je v času, ko je bila že na obzorju demokratizacija, ki ji je bilo usojeno, da zamré, preden rodi sadove; ko se je toliko govorilo o spravi, da nazadnje ni bilo nič iz nje, ko smo imeli celo vrsto organizacij, ki naj bi domnevno skrbele za skoraj petdeset let ignorirano zdomstvo, ko se včasih domobranstva ali četništva že skoraj ni smelo omenjati — pa so se prikazale Koroščeve Teharje, ki naj bi zbudile kosmato in neobčutljivo vest marsikomu izmed nas, ki nam s strani vbijajo v glavo tisto o nepravi knjigi v nepravem času, ki zadeva za nekatere neljub predmet.

Ivan Korošec je bil četnik, ker je od por do komunizma prišel najprej iz vrst četništva, po italijanski kapitulaciji pa je vstopil v Slovensko domobranstvo.

Naš čas in njegovi ljudje se odklikujejo po veliki nestalnosti, bolje rečeno, po omahljivem značaju; danes smo tega prepričanja, jutri pa že drugega, ne samo drugega, ampak čisto nasprotnega in to potem imenujemo pragmatizem. Bili so časi, ko se v zdomstvu ni smelo govoriti ne o četništvu ne o domobranstvu. Poznam primer, ko jih je domobranec dobil po glavi, ker je povedal resnico. V Italiji se je celo govorilo, da bi domobrance poslali v posebna taborišča, proč od nedolžnih in vse hvale vrednih civilistov: najlepši je Rupnikov primer, ko starega moža niso pustili niti v taborišče, čeprav so se med vojno skrivali za njegovim hrbtom. Korošec pozna te primere, vendar ga je sram pisati o teh dvoživkah, piše pa, kako je vstopil v prvo slovensko protikomunistično ilegalo, kako so tej postavljali politiki palico v kolesa, da ne bi stekla, piše o vaških stražarjih in domobranstvu, ne da bi se oziral na modo.

Da, modo! Za nekatere izmed nas je to postala na žalost že moda; danes trdijo to in obljublajo „el oro y el moro“ (zlatu in mavro), jutri pa nekaj čisto drugačnega. Skupinica modnih tepcev diktira modo v oblačenju, ravno tako skupinica tepcev za zaslužek spreminja nazore nekdanj enotne in upapolne emigracije. Mislim, da če Korošča ni uničilo Vetrinja, Pliberk, Celje in Teharje,

če ga niso uničile lakota, brce, klofute, pljunki, trpinčenje na soncu, spanje v mrazu in na gramozu, poslušanje smrtnih krikov, gledanje počasnega umiranja, boedeča žica, grozote, ki jim je bil priča mesec dni, potem ni treba razlagati, zakaj zanj ne more biti mode spreminjanja mnenj in nazorov. To si lahko privoščijo politiki, zahrbtnježi, ljudje dveh obrazov, ki jim Korošec že od l. 1942 meče v obraz njihovo krivdo. Kaj niso ravno taki kot je Korošec umirali v tisočih takrat in potem še v letu grozote 1945, da bi se narod obdržal, in da bi obdržal svojo identiteto. Vse to in še več je v tej knjigi, ki je izšla v nepravem času, ki obravnava nepravde dogodka za nekatere in na nepravilen način.

Po bojih v rimskih amfiteatrih so na krvave sledi nasuli peska-arene, da ne bi trpela mehkočutnost Rimljanek in Rimljanov — odtod tudi Korošček naslov knjige. Ne, pri nas ne bo trpela rahločutnost, pri nas skušajo z namerno pozabo zakriti veliki zločin izpred pol stoletja. Upajmo, da ne bo zadosti peska in ostankov glinice, ki bi zasuli komunistični zločin nad našim narodom. Tudi s pomočjo zdomstva ne!

Poleg čisto dokumentiranega gradiva najdemo v knjigi tudi avtorjeve pesmi, slike in risbe, tlorise taborišč smrti; tukaj moram omeniti risbe Cirila Skebete-Cikota, ki se ga najbrž že nihče ne spomni, čeprav je bil najboljši risar filmske propagande v Južni Ameriki. Domobranec je bil od vseh začetkov, ko je pa nosil stare številke Slovenca na Gorenjsko, okupirano takrat po Nemcih, je stopil na mino, ki mu je odtrgla nogo. Požrla ga je tujina, kakor toliko naših talentov, vendar knjiga prinaša 4-5 njegovih umetniških risb, po katerih lahko sklepamo, kaj naj bi bilo še iz njega, če bi mu bilo usojeno živeti v mirnih časih.

Čeprav seznam častnikov, ki so jih Nemci odgnali v Dachau, ni popoln, šest mesecev po končani vojni pa so njihovo delo dokončali na božičnem procesu komunisti, se bo pa le morda našel kdo, ki bo njih imena izkopal pozabi, čeprav po mnenju nekaterih še ni čas za to. Kdaj pa bo?

Knjigo dobite v Dušnopastirski pisarni v Slovenski hiši, v Slogi, pri ge. Micki Gorše in pri avtorju. (Tel. 258-8952, dostava po pošti po povzetju).

Tone Podgorc

MED NAMI

Poročilo iz Milwaukeea

Tabor v Milwaukee je imel svojo redno sejo v nedeljo, 17. septembra, na kateri je predsednik Franjo Mejač na kratko poročal o občnem zboru, ki je bil 3. septembra v Buffalo. Uradnega zapisnika še ni!

Nas je malo, vendar bomo imeli 23. kosilo, da si bo naša blagajna malo opomogla.

Ugotovili smo, da je večina naših članov že čez 70! **Janko Limoni**, naš tajnik, je dopolnil 75 let. Bil je pri domobrancih v Št. Vidu pri Lukovici. Njegov poveljnik je bil Jože Cerar, ki živi v Kanadi in ni pri najboljšem zdravju.

Inženir **Miha Mejač** je dopolnil 70. leto. Bil je v 22. četi Višnjegorskega udarnega bataljona. Lani je prebolel hude operacije, pa se sedaj kar dobro počuti.

Ivan Bambič jih ima 72, pa se kar dobro drži, čeprav je šel skozi težke čase v Štajerskem bataljonu, kjer je bil od vsega začetka pa prav do konca pri domobrancih. Ivan je naš „Chicken King“, saj že vsa ta leta peče piške na Triglavskem parku za vse triglavske prireditve.

Slavko Janežič, 70-letnik, je bil primorski domobranec. Je preko Avstralije in Argentine prišel v Ameriko in se pred nekaj leti pridružil našemu taboru.

Jože Smolič, 70-letnik, odločen in hraber kot vsi iz Dobrnica.

Vsem soborcem-domobrancem pošiljamo pozdrave!

Bog - Narod - Domovina!

Tabor se pridružuje čestitkam: Še na mnoga leta!

N. Olmsted, 10. oktobra 1994

Kdo se med nami Slovenci ne spominja **FRANCETA GRČARJA**?

Ta naš France je živel s svojo družino pri Sv. Križu — Moravško; bil je lastnik kmetije. On je bil med prvimi v Sloveniji, ki je spoznal, kako bi nas hoteli ofarji vpreči v svoj voz. To so bili prvi evangelisti Jožeta Stalina. Dne 10. avgusta je že odšel France k vaški straži v Trebnje. Po italijanski kapitulaciji se je z drugimi zatekel na Turjak. Ko so partizani zavzeli Turjak s pomočjo italijanskih vojakov, je bil naš France med partizanskimi ujetniki. Ker je bil iznajdljiv, se mu je posrečilo, da jim je pobegnil.

Cim so se domobranci pojavili, je bil med prvimi, ki se jim je pridružil. On je bil vedno hraber borec, če so partizani napadli domobrance. Bil je celo voditelj v teh akcijah. Bil je v Ljubljanski domobranski tehnični šoli. Imel je čin narednika-vodnika. Pri vsem tem se spominjam italijanskega reka: V najtežjih časih se spozna dobrega mornarja.

Lansko leto 29. oktobra 1993 je naš France praznoval 80-letnico svojega rojstva. Praznovanje je bilo na njegovem domu, kjer je bilo našemu slavljenču želeno vse najboljšo. Poleg žene Francke so bili tam navzoči otroci: sinova France in Jože, hčerka Marija r. France; vsi s svojimi družinami. Med njimi so bili tudi bližnji prijatelji našega slavljenca. Naš slavljenec se je počutil srečnega in zadovoljnega med njimi.

Znano je, da že več let naš France Grčar ni popolnega zdravja. Nahaja se na bolniškem vozičku ali v postelji. Vsi domobranci in ostali Slovenci, ki ga poznamo, mu želimo, da bi še več let srečno in zadovoljno živel med nami.

Vedno Vaš

Jože Vrtačnik

† Martin Potočar

Zadnjega 16. oktobra je v Palomarju v Argentini umrl bivši domobranec Martin Potočar in smo ga še isti dan pokopali na novem pokopališču v Moronu.

Rojen je bil 19. junija 1925 na Gornji Brezovici pri Št. Jerneju na Dolenjskem. Doma so imeli kmetijo in je kot mlad fant pomagal pri delu. Po italijanskem razpadu leta 1943 se je pridružil domobrancem v Kostanjevici. Poslan je bil v Ljubljano v vojaško šolo.

V februarju so ga določili na postojanko v Grosupljem, kjer je ostal le nekaj mesecev. Poslali so ga k domobrancem v Kopanju, kjer je ostal prav do konca vojne in se je v maju umaknil s Slovensko domobransko vojsko na Koroško. V Vetrinju je bil zelo malo dni, ker se je odzval vabilu za službo od strani angleških vojakov. Šlo je tja več naših fantov, med njimi še druga dva Šentjernejčana Medle in Kirn, ki sta tudi že umrla v Argentini.

Tako so se rešili izročitve domobrancev jugoslovanskim komunistom. Z Angleži so šli v Italijo, najprej v Verono in od tam k ostalim našim beguncem v taborišče v Servigliano. Martin je bil potem sprejet v taborišče v Senigaliji in je leta 1948 iz Bagnoli emigriral v Argentino.

V Argentini je bil ves čas v službi pri gradbenih podjetjih. Leta 1953 se je poročil s Kristino Avšec in so se jima rodili štirje otroci. Sin Jože je zelo čislani oficir pri argentinski Zvezni policiji.

Martin in vsa družina so bili vsa leta zavedni člani slovenske skupnosti v Argentini, otroci lepo vzgojeni in verni.

Lepo pripravljen in z Bogom spravljen se je Martin preselil v večnost. Ostal bo nam v lepem spominu in bomo molili za pokoj njegove duše. Vdovi Kristini, otrokom in številnim vnukom iskreno sožalje!

Jože Guštin

† Ivan Palčič

V nedeljo 16. oktobra nas je po dolgi bolezni zapustil g. Ivan Palčič v Hamiltonu, Kanada.

Rodil se je 22. maja 1923. Mladost je preživel v Mahovniku. Gimnazijo je dokončal v Kočevju; bi je član dijaške zveze. Takoj je stopil k domobrancem in bil instruktor v podoficirskem tečaju v Ljubljani; pozneje pa v Velikolaškem bataljonu, zato se je rešil vrnitve z Vetrinja. (Odpotoval bi 31. maja, ko so že zvedeli, da Angleži vračajo domobrance).

Študiral je v Grazu. 19. maja 1948 je emigriral v Kanado. Delal je na železnici v Manitobi in sekal drevje v Severnem Ontariju. Leta 1949 je prišel v Hamilton in se zaposlil v železni industriji „Stelco“, kjer je služboval 34 let.

Prisostvoval je pri zidavi prve slovenske skupnosti, kar je sedaj slovenska fara in cerkev v Hamiltonu sv. Gregorija Velikega.

Leta 1950 se je poročil z Marijo Pintar. Bog jima je dal 4 hčerke in enega sina, ki so že vsi poročeni.

Z njegovo pomočjo se je ustanovil Slovenski park.

Vseskozi pa je bil aktiven pri Taboru ZDSPB, za katerega je živel in dihal do zadnjega. Bil je predsednik Zveze, tajnik, sedaj pa dolgo časa glavni blagajnik in socialni referent.

Pogrešali ga bodo naši bolni in potrebni, saj je v času, ko je z zgledno vestnostjo opravljal nalogo socialnega referenta, razdelil skoraj četrtilijona dolarjev podpore.

Priporočamo ga v molitev. Družini pa naše globoko sožalje. Predsednik Zveze, Jakob Planinšek se je v imenu organizacije poslovil od pokojnega soborca:

Dragi Ivan:

Jesen je tu! Listje odpada in naši sobratje domobranci odhajajo iz tostranstva k Stvarniku v večno življenje.

Ko so zapeljani Slovenci v službi brezbožnega tirana Stalina in Broza, divjali in morili sobrate po slovenski zemlji, je Bog sprejel k sebi bataljone Njemu zvestih borcev in jih počastil s krono mučeništva! Izmed tisočev pomorjenih pa je pustil pri življenju le nekaj stotin Njemu zvestih, da bodo svetu in bodočim rodovom pričali Resnico o Kalvariji na slovenski zemlji!

Med temi preživelimi domobranci je bil tudi naš Ivan! Čez 50 let, ves čas od druge svetovne vojne naprej, pa do zadnjega diha svojega življenja je

zvesto izpolnjeval njemu naloženo nalogo: Pričati Resnico! Izpolnjeval je svojo nalogo dosledno in brezkompromisno! Ko smo se pred nekaj meseci nazaj sestali pri njemu člani gavnega odbora ZDSPB Tabor je še prisostvoval z nami v pogovorih! Njegovo telo je vidno razpadalo, njegova duša, njegov On, Ivan Palčič, pa je še vztrajal pri pričanju Resnice, kljub temu, da je iz njegovih oči že dihala smrt! Ko se je biološki proces njegovega telesa končal, je Vsemogočni sprejel njegovo dušo v plačilo večnega življenja!

Le tako umirajo in odhajajo brezkompromisni borci za Svobodo Slovenije. Slava Ti sobrat Ivan! Ženi Marji in vsem Tvojim pa naše iskreno sožalje!

TONE BRULC

Andrej Rot: **REPUBLIKA DUHOV**

Prva naloga katerega koli ocenjevalca literature je, da jo dobro pozna in da jo postavi v časovni in ozemeljski okvir, v katerega sodi. Če je bila zamolčana, jo je le redko kdo poznal, toda ti, ki so poznali že od prvih let od ustanovitve Slovensko kulturno akcijo, so pisali o njej, vendar je tudi ocenam bila zabranjena pot v domovino. Bili so še drugi načini, da so jo onemogočili: tako so od dr. Žebotove knjige pokupili celo izdajo, prof. Anton Slodnjak, ki jo je omenil v svoji nemško pisani zgodovini (*Die Geschichte der slovenischen Literatur*) je bil ob stolico profesorja slovenščine na univerzi Ljubljana, nato so ga prezgodaj upokojili, pisatelj Drago Jančar je zaradi drobne zdomske knjižice, kupljene v Avstriji, pristal v isti celici kot njegov oče pod nacisti; tudi drugim, ki so jih zasačili s prepovedano in zamolčano literaturo, jim ni šlo dosti boljše. Navsezadnje smo Slovenci dobivali že več kot pred 400 leti Dalmatinovo biblijo v sodih in starih omarah, zakaj naj bi imela zdomska večje ugodnosti pod komunisti, ki so jo imeli že za bolj nevarno kot pa škof Hren lutrovske knjige. Že sedaj bi lahko pomislili, na kakšen način jo bodo pošiljali naši vnuki v domovino, če bo ta sploh obstojala.

Seveda so bile tudi svetle strani pri ocenjevanju dela Slovenske kulturne akcije: prof. Martin Jevnikar je poročal redno o njenem delu, iz Trsta se je oglašal zamejstvu prof. Vinko Beličič, z Dunaja Lev Detela, kasneje je v Dragi skoraj vsako drugo leto spregovoril o zdomstvo o svojem delu in načrtih, prof. Alojz Rebula in Boris Pahor sta jo posredovala Evdardu Kocbeku, dr. Rudolf Trofenik je prodajal njene izvode v Nemčiji ekonomskim izseljencem, skratka, bila je ta Slovenska akcija res prava Republika duhov, ki je raztresena po vseh celinah imela dopisnike in naročnike v vseh državah, bila pa je povod prepirom in hvali, vendar o njej ni nihče dosti vedel. Jugoslavija s slovenskim pašalukom se je zagotovila zakonsko, da ne bo uvažala literature v svoje

lutkovne republike, ki so imele svojo večino ali manjšino zunaj Jugoslavije: v Slovenijo iz Primorske in Avstrije, v Makedonijo iz Bolgarije in Grčije, na Kosovo iz Albanije, na Hrvaško in Srbijo iz vseh dežel sveta. Čeprav je Jugoslavija imela pol milijona političnih beguncev in skoraj en milijon ekonomskih izseljencev, je strah iz lta 1945 bil še tako močan, da si je le redko kdo upal vtihotapiti kakšno knjigo iz inozemstva zato je bila SKA malo poznana, veljala pa je prepoved še bolj za borčevska glasila Tabor in Vestnik, tako da so v Ljubljani samo elite vedele za Republiko duhov in za zamolčano literaturo. Te pa so molčale. Že takrat je veljalo geslo, ki je stopilo znova v veljavo v naših dneh: „Jaz nič ne vem! Jaz nič ne vem! Če ga je pa kdo ponovil še tretjič, je bila s tem izpričana njegova pravovernost, kot je danes sredstvo, da ojačamo spravo, o kateri nekateri še vedno dvomijo.

Na študij v tujino so smeli samo „zvesti“ in je tudi na njih kakor na konzularnem osebju bdelo nevidno oko UDBE. Po pravici povedano, si pa tudi SKA sama ni dosti prizadevala, da bi bile njene knjige bolj poznane: s smrtjo članov in naročnikov je upadala ustvarjalna moč Republike duhov, z razkolom v njej je zdomstvo res pridobilo na takrat edinem kakovostnem časopisu, kar pa je matični panj tako oslabilo, da je roj bil močnejši, in da je dužina začela hirati. Hirala je že poprej zaradi slabih gospodarskih razmer, vendar je bila razprodana vsaj tretjina izdaj iz prvih let.

Že so skoraj pomrli prvi ustanovni člani, tako bil je zadnji čas, da se je nekdo zavzel za pisano in dokumentirano zgodovino te Republike duhov, kakor jo imenuje prof. Andrej Rot v svoji zadnji knjigi, ki je bila predstavljena 14. aprila v Trstu. Zadnji čas tudi zato, da je z Republiko duhov počastil 40-letnico osrednje kulturne zdomske ustanove, preden pade v pozabo ali pa se iz nje rodi mit, ki je včasih še bolj nevaren, kot pa je bila resničnost sama. Dober primer nastajanja mita imamo v domobranstvu: če bi se nepristransko raziskala vsa dogajanja pravočasno, če bi obe strani iskreno želeli priti do sprave, če bi izpolnili vse pogoje, ki so potrebni za resnično spravo, da bi prišli vsaj do približne resnice — potem bi se čutili obe strani pred zgodovino na nek način upravičeni, to je tisto povzdigovanje krivde Spomenke Hribar iz podzavesti v zavest — narod bi skušal razumeti dejanji obojih — tako pa domobranstvo prehaja v mit. Zgodovina se pa kljub vsej hvali človeške racionalnosti ne piše samo razumsko, strankarsko, še celo strogo logično ne, ampak vplivajo nanjo miti, odkar obstaja človeštvo.

Po objavi Rotovo Republikove duhov ne bodo več možni miti o SKA, še celo o zdomstvu ne. Morda bo nekoga zbolela objektivna resnica, ker niso šla dogajanja po njegovih željah in načrtih, niti načrtih skupnosti, vendar osrednja resnica iz Republike duhov bo ostala nespremenjena. Lahko se bodo dodajale še ne bistvene podrobnosti, odbile nekatere ostrine, vendar bo Republika duhov ostala časti vreden spomenik naši zdovski kulturni ustanovi, izdana za njeno 40-letnico. Do sedaj se odklikuje po svoji obseženosti, nepristranskosti, točnosti, po izvirnosti virov in novih pogledih, ki pa vseeno niso pretrgali s

cilji ustanove. Ni čudno — avtor je imel na razpolago vse vire, osebna pričanja, zapisnike, knjige in publikacije, osebno je poznal vrsto ustanovnih članov (Jurčeca, Debeljaka, Kocipra, Lenčka, Geržiniča, Finka, Simčiča, Komarja, Sodjo idr.), nekateri so bili celo njegovi profesorji, druge pa je poznal še od SKADA (Slovensko katoliško akademsko društvo), potem kot urednik revija Druga vrsta, nato kot tajnik SKA, potem pa kot predsednik.

Rot se ne straši tabú teme zdomstva — razkola pri SKA l. 1969, ne političnih zapletljajev, mešanja politike in kulture, vere in politike, nekdanjih spletk okoli slovenske cerkvene hierarhije, Blejskega protokola in njenih posledic za zdomstvo, (ne)sprejetja posodobitve Cerkve, rimskega Slovenika in drugih zadev, ki smo jih imeli že za pokopane v podzavesti. Resnica je, da je SKA bila dejavna do l. 1969 in se je dejavno vključevala v dogajanja doma, v svetu in zdomstvu, ker je imela ustvarjalne člane raztresene po vsem svetu, čeprav sta bila njena glavnina in moč v Argentini.

SKA se ni marala vključiti v argentinsko življenje in dogajanje; že njeni ustanovni člani so videli, da ji bo to v škodo, še bolj pa njenemu poslanstvu, ne da bi to delala iz nezmožnosti, starinskosti, neokretnosti in nesposobnosti. Iz argentinske literature dobimo preveden samo argentinski narodni ep Martin Fierro Hernández. Morda so še tu in tam kratki prevodi, ki so bili nujni po zakonu o tujem tisku, potem pa ničesar več. Celo o Borgesu je bila samo kratka omemba na dan njegove smrti, zapisanega pa ni ostalo ničesar. S te strani bi bil očitek argentinskemu getu upravičen in tudi Rot ga razume na tak način.

O razkolu l. 1969 meni Rot, da ni bil samo zaradi politike, da je bilo predvsem porušeno ravnotežje različnosti, ki je vzdrževalo politično različno misleče skupaj. Razkol je po mojem nujno moral priti, da zdomstvo ni prišlo ob svoj „raison d'être“, s tem ko je majhna skupina nekdanjih članov SKA začela izdajati „Sij slovenske svobode“, ki je zdržal deset let in ki ga je pisec iz domovine imenoval najboljši slovenski politični časopis desetletja. Kolike važnosti bi bil šele, če bi zdržal še drugih deset let do oklica slovenske samostojnosti. Žebotove in Kavčičeve poskuse v tej smeri le težko primerjamo Jučecevi „Jugoslaviam esse delendam...“, ki ni prešel s strani Glasa SKA in potem Sija in ki se je takrat večini zdel pretiran in neostvarljiv. Na nek način je ta mala skupina znala brati znamenja časa in dati prednost tistemu, ki je prihajalo in se udeležilo čez desetletja, toda tokrat že brez udeležbe zdomstva, ki pa mu je le ostala zavest, da je bil začetnik in pobudnik slovenske samostojnosti.

Pri tem bi se dalo govoriti o nenačrtovani in nehoteni delitvi dela: dr. Filip Žakelj, ki je odšel s skupino državarjev, je izdajal pričevanja o smrtih v Rogu, mučenjih in pobijanjih v revolucijskih letih, prof. Janez Grum in Stane Pleško sta delala isto v ZDA, Nikolaj Jeločnik je priskočil enkrat tu, drugič tam, kjer je bilo potrebno, končno je pristal k pisanju Stalinistične revolucije na Slovenskem. Jurčecova skupina, čeprav maloštevilna, je kljub pomajkanju

sredstev (France Dolinar je mesece pisal brez črke „b“, ker se mu je pokvaril pisalni stroj in ni imel sredstev, da bi ga dal popraviti), nasprotovanju s strani politikov in Cerkve in kljub protokolu opravila velikansko delo. Čeprav ni bila del SKA, vsaj Rot je ne jemlje tako, je pa imela isto zavest pripadnosti slovenstvu, veri, političnim idealom desnega krila slovenskega katolicizma, le da je v njej živel močnejši občutek slovenske državnosti, ki je ostal za druge utopija, medtem ko so ti slepo verjeli v njeno možnost.

Publikacije SKA: revija Meddobje, Glas SKA in knjižna izdanja

O pešanju SKA iz desetletja po razkolu nam veliko povedo naklade knjig, Meddobja in Glasa. Čeprav se je Meddobje tiskalo v 400 izvodih ni nikoli preseгло števila 200 naročnikov. Potem je to število zdrsnilo na 100 in l. 1992 je bilo komaj 10 plačujočih naročnikov po poročilu blagajnika.

Glasova naklada je tudi nihala od prvotnih 1500, nato 1000, potem 800, tako da je pristala končno na 400 izvodih, vendar se tudi od tega ni prodajala niti polovica. Z demokracijo in umiranjem naročnikov je prišla tudi smrt za zdomske publikacije. Če Rot piše, da je bila SKA elitna ustanova, ustanovljena za elito, potem bi vsaj ta morala odgovarjati na njena upanja.

Knjige, ki so se tiskale sprva v 500, 600, 800 izvodih, so bile vsaj tretjina iz prvih let vse razprodane, vsaj iz seznamov je razvidno tako, medtem ko se je zadnja leta prodalo komaj 15-20 izvodov. Glavni dejavnik pri tem je bila smrt in neznanje pritegniti mladino. Samo v letu 1992 je umrlo 40 naročnikov, v letu 1993 pa še več. Umirala je generacija, ki je bila stara 20-30 let, ko je prišla v Argentino, na njeno mesto pa ni bilo nikogar ali pa so stopali samo redki posamezniki.

Nagradni natečaji

Najbrž je to poglavje obdelano s tako natančnostjo in dovršenostjo v kronološkem zaporedju z imensko sestavo ocenjevalnih komisij, z imeni mecenov in dobitnikov nagrad, ki so natečaje (beletristične in esejev) omogočile, da ne bo treba temu poglavju ničesar dodajati. Isto velja tudi za izdajo knjig: Rotu ni ušel noben podatek, nobena malenkost, noben sodelavec, ki je izdajo omogočil.

Ustvarjalni člani

Z natečajev preide Rot na alfabetično zaporedje nekaterih ustvarjalnih članov, kjer podaja življenjepisne podatke, dela, njih značilnosti ter posebnosti avtorjev, ki so pisali v Meddobje, Glas SKA ali pa svoja dela objavljali pri SKA: za Brulcem pride Brumen, Tine Debeljak, Nikolaj Jeločnik, Ruda Jurčec, Vladimir Kos, Ladislav Lenček, France Papež, slikarka Bara Remec, Zorko

Simčič, Franc Sodja; slikarja Ivan Bukovec in Ted Kramolc sta omenjena posebej, na začetku pa dobimo slike dr. Stanka Kocipra, kiparjev Franceta Goršeta in Franceta Ahčina. To je le del ustvarjalnih članov, ki jih našteje Rot, v načrtu jih je imel dvajset; nekatere je sam poznal, druge po njih delih, Sodja, Jurčec, Lenček, Brumen in Debeljak pa so bili celo njegovi profesorji in nam o njih zapiše marsikatero podrobnost, ki ni bila zapisana prej. V teh kratkih orisih je pri vsakem omenjeno toliko bistvenega, da bodo služili za resnične življenjepise, prav tako ne manjka drobnih in nepoznatih podatkov, ki jih je samo Rot poznal.

Rotova Republika duhov ima poleg kratkih življenjepisov, opisov del, glavnih sodelavcev celoten abecedni seznam članov SKA od ustanovitve pa do lanskega leta. Res da tu in tam manjka datum rojstva, smrti ali pa oba, mesto bivanja, vendar je to do sedaj najbolj popoln seznam članov SKA, h kateremu se bo mogel z gotovostjo zatekati slovstveni zgodovinar. Vsega skupaj našteje 157 ustvarjalnih (rednih) članov. Po mestih prebivanja je vedno prednjačila Argentina.

Rot je pisal Republiko duhov — z vsem na vpogled, zato knjiga odkriva marsikatero hivanščino, zmotno sodbo, laž, zamolčavanje, prikrivanje, delovanje na obe strani, vendar ima več hvale za SKA kot pa za prikazovanje njenih napak. Knjiga je spisana za obletnico SKA — letos bi morali obhajati njeno 40-letnico že februarja; pisana je enovito, tako da se vidi, da jo je spisal en avtor, tako kot se spodobi za jubilejno številko, kamor ne spadajo prepiri, ampak čim več resnice. Prav zaradi te pa se bo SPE zopet navalila na Rota, ki si je drznil misliti drugače, ki je že pri SKAD-u hodil svojo pot, potem pri Drugi vrsti, nato je skušal ostati samohodec, ker so bili vsi veliki pri SKA, le z razliko, da so njega v to prisilili.

Napake so v knjigi: tako rabi pojem transkulturacije v pomeni zamenjave narodnosti, „sivi“ so bili tisti, ki niso vedeli, če jih išče UDBA, da jih objame v smrtni objem; anonimni pisec kritike prve številke Meddobja je bil Adolf Škerjanec, kritika je bila iztrgana iz Duhovnega življenja, ostala pa je v tvarnem kazalu.

Če vzamemo samo citat iz Republike duhov: „Z modusom vivendi« je ta Cerkev dobila pravni status, priznan pod pogojem, da vsaj posredno postane orodje režima za krotenje politične opozicije Slovencev in Hrvatov.“ Čeprav citat ni originalno Rotov in je veljal tako za tiste čase (1966) kot za današnje (1994), dosti je bilo o tem pisanega v Siju, tudi večina zdomstva je mislila tako, vendar za tako jasno formulirano resnico se bodo dobili dobri ljudje še danes, ki bi Rota raztrgali.

Drug tak primer bi bilo pismo dr. Miha Kreka, ki ga dobimo na strani 52; v pismu Jožetu Fabijančiču iz ZDA v Argentino. Pisma že ne varuje več arhivska doba tajnosti, zato ga je vredno prebrati in vzeti zares, saj predstavlja v dvajsetih vrsticah zgodovino razkola, vzroke, osebe, zveze, resnične in

neresnične trditve, morebitne posledice, vse to podprto z avtoriteto predsednika NOS-a, ki je dobival precej točne informacije iz Argentine, da si je mogel ustvariti tako točno sliko o razmerah, vladajočih v SKA in pri Siju.

Marko Jenšterle imenuje ves ta proces „kulturni boj na slovenski desnici“, kakor je imenoval pred leti boj v začetku petdesetih let „kulturni boj na slovenski levici“, ki ga je prišel iz Zagreba razreševati v Ljubljano z Josipom Vidmarjem sam Miroslav Krleža. Bil je resničen boj, v katerem je podlegla slovenska ekstremna levica (Kreft, Zihel, Potrč in Kozaka). Nič manj niso bili zagrizeni boji, ki jih opisuje Rot v Republiki duhov na naši desnici, kjer pa ni bilo zmagovalca. Če bi kdo iskal sovražnosti v Rotovi knjigi ali pristranosti, jo bo moral iskati s povečevalnim steklom predhodne neprijaznosti — Rot želi še zlati jubilej naši osrednji kulturni ustanovi in da bi se dvignila iz nedelavnosti s preusmeritvijo. Kakšno? Tako kot si jo bo izbrala sama in kot bodo pokazale okolnosti — ne v domovini, ampak tukaj na mestu, kjer bo šel še naprej boj za tiste ideale, ki smo jih prinesli z nami v tujino; mislili smo, da bo politika odpadla, pa se je pokazala še bolj živa kot nekdanj.

Rotu bo težko mogel kdo očitati netočnosti, še manj neresnice; kot nekdanj Brumen se trudi, da bi izluščil iz poplave propagande, umetno ustvarjenih avtoritet, zakritih dejstev, zamolčanih dogajanj zrno resnice. Njegova taktika pri pisanju je preprosta: podaja gola dejstva, podprta s trdno dokumentacijo, potem pa prepusti bralcu, da potegne zaključke sam. Vse to je srednje izobraženi bralec nekje in nekoč že bral, vendar so mu to servirali v majnih dozah, sedaj se pa naenkrat zgrudi nanj vse, kar se je nabralo v štiridesetih letih, da začne dvomiti o resničnosti Rotovih trditev. Mislim, da bodo na tak način skušali razbiti skupek resničnih dejstev, ki jih navaja v knjigi. Ljudje pa, ki bi ga radi utišali ali postavili na sramotilni oder in prekleli, so sami trgovali z režimom in jim je šlo za vse kaj drugega kot za idejna nasprotja, obrambo vere in slovenstva ali za vsenarodno spravo.

Zveza društev protikomunističnih borcev

TABOR

in konzorcij glasila **Tabor**

voščita vsem soborcem, prijateljem in vsem
Slovincem dobre volje doživeti sveti večer
in blagoslovljen božič.

Novo leto pa naj skoraj prinese resnično svobodo,
pristno demokracijo in krščansko moralni preporod.

KRONIKA DOBROVSKE FARE

(Zapiski župnika č. g. J. Klopčiča)

(Nadaljevanje)

Ker se je tako obotavljal, sem ga postavil pred gotovo dejstvo. Vso, tudi kaplanovo selitev, so izvršili moji posli, predvsem hlapec Miha, nečakinja Jela in sorodnica Jakolič Mija z Micko in svakinjo. Popoldne sem šel iskat stanovanja. Pri Rantovih sem prosil, da so sprejeli kaplana. Potem je tam stanoval dva meseca. Kar naenkrat pa so se ženske spomnile, da kaplanu grozi nevarnost od strani partizanov. Ker same niso hotele priti v kakšno nevarnost, so želele, da gre kaplan kam drugam. Potem je dobil stanovanje na Dobrovi pri Blažu. Zase sem v začetku dobil stanovanje v gostilniški sobi pri Mežnarju. To mi ni ugajalo, zato sem vprašal zdravnika, če ima kje kak kot, kamor bi mogel postaviti posteljo. Dal mi je sobo poleg verande. Gospod Kokalj pa je pri njem že prej dobil svojo sobo in tam ostal do konca vojne.

S svojo kuhinjo in opravilo sem se preselil v dvorano cerkvenega doma (Prosvetni dom — op. SP). Tam smo uredili kuhinjo in obednico, v enem kotu pa sprejemnico. Oder nam je služil za kaščo z živili, pod odrom pa je bila shramba za orodje in drugo ropotijo. Družina se je vselila v spodnje prostore, v nekdanjo garderobo. Kar nekako zadovoljen sem bil, da imam vsaj to. Prvi teden, ko so se še vedno ponavljali napadi na karabinjerje, smo sedeli v dvorani in urejali nove prostore. Hlapcu sem takrat rekel, naj si zapomni, kdaj je o Sv. Jakobu sedel lepo doma in bral povesti. Ječmen in pšenico smo spravili z veliko težavo. Zgodilo se je, da je, ko so na voz nalagali pšenico, začelo pokati iz gozda in iz župnišča. Posli so se skrili pod voz, kobilica je stala lepo pri miru, nesreče pa ni bilo. Pisarno in ves cerkveni inventar sem prenesel deloma v novo, nekaj pa nad staro zakristijo. Življenje se je sčasoma pomirilo. Najbolj smo se bali, če pridejo vojaki in začno čistiti teren partizanov. Iz skušnje smo vedeli, da se po takih čistkah partizani vrnejo, ljudje pa govorijo največ o tem, kaj jim je bilo pokradeno.

O šmarnih mašah to leto ni bilo veliko romarjev, le tu in tam je prišel kdo iz okoliških vasi. Domači duhovniki smo opravili vse. Karabinjerji so odvedli občinskega tajnika Sadarja, drugi so pa že prej iz občinske pisarne odšli v hribe k partizanom. Sadar, ki je ves čas delal na obe strani, je odslužil. Že prej je partizanom izročil dva pisalna stroja, kupljena za občinski denar. Pozneje

v juliju je doma v kuhinji pustil ključe od pisarne, da so mogli priti partizani in izropati občino. Pobrali so kuverte, denar in papir. Karabinjerji so njegovo igro spoznali in ga le zaprli. V Ljubljano so ga poslali z naročilom, da jim prinese neko štampljiko. Ko se je vračal, so ga na bloku zajeli in zaprli. V začetku septembra so zaprli tudi občinskega slugo Jožeta Dolinarja, ki je bil pri vsem delu Sadarjeva desna roka.

3. septembra so partizani odvedli dva kmeta: Marinka iz Razora in Možina iz Šmartne. Pokradli so jima tudi živež, obleko in živino. Domači so bili zanju v silnih skrbah, ker so vedeli za usodo takih odpeljancev. Toda tu se je vse dobro izteklo. Ko so ju privedli v razorški hrib, je bil slučajno tam Vinko Logar, partizan iz Horjula, brat Možinovega zeta. Menda je ta posredoval, da so ju izpustili. Zvezanih oči so ju peljali do Škodlarja v Brezje, tam so ju imeli nekaj časa zaprta v nekem svinjaku, potem so ju s konji vred pustili domov. Naslednji dan je tudi goveja živina prišla sama iz gozda.

Med popoldansko službo božjo dne 8. septembra so karabinjerji obkolili cerkev. Ko so moški prišli ven, so vse odgnali v župnišče. Med potjo so morali vsi držati roke kvišku. Za njimi je ves zadovoljen šel brigadir Cosov. Tam so vsem pregledali osebne izkaznice in tudi vse izpustili, razen Jožek Jožeta iz Stranske vasi. Ta je delal pri železnici v Ljubljani, zato je imel izkaznico izdano v Ljubljani. Če so ga zaprli samo zaradi tega ali pa je bil kak drug vzrok, mi ni znano. Poznal sem ga in nisem vedel o njem nič slabega. Nekateri so mi rekli, da ni tako nedolžen, kakor sem mislil jaz. Bog ga je potem kmalu sodil, naj mu je bil milostljiv; takega konca prav gotovo ni zaslužil

8. Racije in novi umori

Napočil je 12. september, ki bo v zgodovini Dobrove zapisan kot črni dan. Vojastvo je spet prišlo, „čistiti“ teren. Ljudje so ostali doma, ker sem jim vedno svetoval, da je najbolje, če so doma. Že ob julijskih dogodkih sem videl, da vojaki tam, kjer so bili gospodarji doma, niso kradli, kjer jih ni bilo, so pa vse pobrali. Vojaki so se raztepli po vaseh in zganjali skupaj moške od 15. do 50. leta in še čez. Tudi k meni v dvorano so prišli in me povabili, naj grem z njimi. Šel sem. V župnišču mi je neki častnik rekel, naj se vrnem. Ko sem se vračal, so že gnali župnika Kokelja, ki je bil v zakristiji, organista Štempihar Andreja in podobarja Dolinar Ivana, ki je v cerkvi zlatil okvir sv. Jožefa. Ko smo se srečali, sem oficirju rekel, da je gospod moj pomočnik. Odgovoril mi je, naj gre lepo gori, ko bodo zbrani vsi, se bo pa takoj vrnil. Šel je z njimi in bil pridržan ves dan. Kmalu potem je prišel neki vojak in mi rekel, da imajo s seboj kurata in naj mu preskrbim stanovanje. Šel sem z njim. Na poti me sreča komandant, neki colonello. Po italijansko me vpraša: „Kje so komunisti?“ Odgovoril sem mu: „V gozdu.“ Spet me vpraša: „Kje imajo orožje?“ Moj odgovor je bil: „Ne vem.“ Jezno je zamahnil z roko, rekoč: „Tutti pretti comunisti.“ On je šel svojo pot, jaz pa tudi. Pristopil je kurat in me prosil za

sobo. Povedal sem mu, da sem bil iz župnišča pregan, pripravljen pa sem mu odstopiti svojo sobo pri zdravniku. Ob tej priliki mi je pokazal plen, katerega najbi vzeli partizanom. V majhnem lesenem zaboju je imel dva križa, kakršne ljudje rabijo pri previdevanju bolnika. V zaboju je bil tudi bel prtljig in kosem prediva. Rekli so mi, da so to našli zakopano in da je bilo od partizanov najbrž ukradeno v kakšni cerkvi. Vojaki so ta zaboj s križi potem spravili v moji sobi pri zdravniku, prtljig je pa izginil. Zaboj je bil čist, torej ni mogel biti zakopan. Jaz sem takoj vedel, kako je z zadevo. Vojaki so pri „čistki“ ta zaboj našli shranjen, Mislili so, da so križi pozlačeni, zato so upali na dober plen in vse skupaj odnesli. Ko so potem videli, da so križi leseni, so stvar nesli svojemu kuratu, ki je stvari prevzel kot najdeno blago, ukradeno v cerkvi. Križe sem imel shrajene do laške kapitulacije, potem sem oznanil, da imam to shranjeno. Kot lastnica se je oglasila Povšnarca iz Brezja.

Colonello je po najinem kratkem pogovoru odšel h karabinjerem v župnišče. Tam so se medtem že zbrali možje in fantje iz vasi Dobrova, Šujica in nekaj od drugod. Med drugimi sem tam videl: dr. Puca, šolskega upravitelja Clementeja, učitelja Faturja, župnika Kokelja. Colonello je začel „uradovati“. Brigadir Cosov mu je podal poročilo, v katerem je navajal, da se mu posrečilo ujeti dva nevarna partizana. V poročilu prav gotovo ni bilo rečeno, da je enega dobil, ko je šel iz cerkve od popoldanske pobožnosti na Mali šmaren. Colonello je oba — drugi je bil občinski sluga Dolinar Jožef — takoj obsodil na smrt in oba sta bila vpričo ljudi takoj ustreljena ob svinjaku. Zdravniku je postalo slabo. Financar Guido Otazzi ga je odpeljal v svojo sobo. Vojaki so spet in spet pripeljali nove „partizane“. Prihajala so poročila o dnevnih dogodkih, največ o žrtvah.

Med drugimi je bilo tudi poročilo, da je bil ustreljen Vladislav Setnikar, kolar, ki se je bil priženil v Graben št. 73, k Jožefu. Ko je zagledal vojake, je pred njimi iz hiše bežal v gozd. Za njim so streljali in in ga ubili. Ta je pač bežal, ker je imel slabo vest. Onjem so ljudje že prej govorili, da je zelo delaven partizan. Menda je sodeloval pri ropanju župnišča na Šentjoštu nad Vrhniko po smrti župnika Nagodeta. Gotovo je tudi, da je on tisti, ki je po naročilu partizanov podtaknil ogenj v župnijski svinjak. Začasno so ga pokopali kar na kraju smrti. Istega dne je našel smrt tudi Podobnikar Jože p. d. Mure, posestnik na Dobrovi št. 49. Bežal je od doma v gozd z več tisoč lirami v žepu. Tam so ga dobili vojaki in ustrelili. Njegovo truplo so pozneje domači dobili. V Brezju je bil ustreljen tudi Zdešar Jernej p. d. Vidmarjev. Pokopali so ga na kraju smrti.

Ta dan so kar naprej brneli avtomobili in prevažali vedno nove žrtve. Popoldne sem šel obiskat zdravnika. Ko sem bil pri njem, pride sporočilo, da se je pripeljal general Robotti. Čez nekaj časa je v sobo prišel maršal Otazzi in mi rekel, da general hoče govoriti z menoj. Predlagal mu je to sam, v dobri veri, da bo general upošteval moje prošnje. Otazzi je bil dober, morda zahrbtnosti svojih sorojakov res ni poznal. Iskreno mu je bilo žal nedolžnih

žrtev. Ob nekem pogovoru mi je celo rekel: „Povero noi!“ (reveži mi).

Predno sva prišla k generalu, mi je še rekel, naj na vprašanje, zakaj je tu toliko partizanov, odgovorim: ker je tu premalo vojakov. Kaj takega nisem mogel pritrditi. Potem me je general res vprašal: „Zakaj je tu toliko komunistov, da se čez sto moških ni prijavilo?“ Odgovoril sem mu, da smo v bližini mesta, ki ima na ljudi slab vpliv. Da se jih pa toliko ni javilo, je pa vzrok v tem, ker jih je veliko na delu in niso doma. Potem me je učil, da sem v cerkvi res trikrat pridigal proti komunizmu, a je to vse premalo, da moram vedno poudarjati, kako komunisti more otroke in matere. Večje potvare, kot so bile te Robottijeve besede, si je težko misliti, saj je ob razpadu laške vojske ravno ta general zvesto sodeloval s slovenskimi komunisti pri umorih mater in otrok.

Hlapec Miha Oblak je takrat, ko so vojaki prišli v dvorano, pod streho nad dvorano obešal koruzo, zato ga niso zapazili. Rekel sem mu naj kar gori ostane. Ko so pa prihajali vedno novi, med temi mnogi popolnoma prostovoljno, v zaupanju na besede maršala, financarjev, da se bodo kmalu vrnili, sem mu rekel, naj se javi tudi on. Popoldne sta se skupaj javila z Mežnarjevim hlapcem Remic Francetom. Takrat je šel Miha zadnjič iz dvorane, drugi dan pa sva si na dvorišču poslednjič segla v roke. Odšel je in se ni več vrnil. Z drugimi farani je delil usodo internirancev na Rabu in v Reniciju. Tam je umrl 25. januarja 1943 za grižo. Bog mu bodi plačnik za njegovo zvesto službo pri mojem gospodarstvu!

Proti večeru so od župnišča spet odjeknili streli. Tokrat so ustrelili Bricelj Franca in Ivana Aliča, oba iz Dobrave. Več ali manj sta res oba delala za partizane. Vse štiri žrtve so takoj odvedli v mrtvašnico. Dobrovčani so bili vso noč v velikih skrbih, kaj se bo zgodilo z njimi. Na večer je namreč brigadir vse poklical v vežo in jih vprašal, kdo je pripravljen pristopiti k Vaškim stražam (VS). Oglasili so se skoraj vsi. Izmed teh so jih karabinjerji potem odbrali 18, ki naj bi tvorili jedro VS. Vse to sklepam iz tega, ker je v nedeljo popoldne prišel maršal Otazzi k meni v dvorano. Vračal se je iz Ljubljane, kamor je bil spremljal prve internirance. Pokazal mi je spisek 18 mož in fantov, kateri se morajo vrniti, sicer gre on z Dobrove. Ker med temi ni bilo imena mojega hlapca Mihe, sem ga prosil, naj vpiše tudi njega. S svinčnikom si je res notiral ime, pa ga potem, ko so se ti po enem mesecu vrnili, ni bilo med njimi. Spoznal sem, da najboljšemu Italijanu ne moreš verjeti. Tisti, ki so se vrnili v petek potem, so se vračali kot obsojenci na smrt, kakor so sami izjavili. Partizani so jim zagrozili, da, če se kdo vrne in vstopi v Vaško stražo, 24 ur ne bo preživel.

9. Priprave za VS

Naj tu vstavim poglavje o Vaški straži na Dobrovi, v kolikor sem bil o tem obveščen. Za podrobno poročilo so naprošeni tisti, ki so pri ustanovitvi aktivno sodelovali (tega poročila ni — op. SP).

Vse od maja naprej so k meni prihajali fantje in me prosili za informacije, pa jim nisem mogel dati veliko pojasnil, ker nisem imel stikov z Ljubljano. Za karabinjerje sem bil komunist, pri partizanih pa premajhen komunist. Sovražnik spredaj, sovražnik zadaj. Ob neki priliki sem vprašal Suhadolca iz Sujice, kako napreduje organizacija Vaške straže. Pozneje je prišel k meni Martinjak Dore iz Kozarij in me vprašal samo to, če je v župniji kaj bivših jugoslovanskih oficirjev in kateri so. Pripovedoval mi je o nekih pripravah, a nič določenega. Če je še kdo prišel k meni, sem ga napotil k njemu.

Prvi, ki je odšel k VS in sicer na Šentjošt, je bil Zorc Franc, ki je bil kot sirota vzgojen pri Ciuha Antonu na Šujici. Ko je bil v Ljubljani, je prišel v stik s fanti KA (Katoliška akcija). Obiskoval je socialno šolo KA. Tam se je vzgojil. Ob mobilizaciji v maju in juliju se je tudi on pridružil partizanom. Opazoval je, kaj se je tam godilo. Ko so zažgali župnijske hleve, je bil v bližini. Kmalu potem je čez ramo vrgel odejo in puško in odšel v Št. Jošt. Proti koncu avgusta so z Dobrove odšli v Kleče: Bizjan Ivan z Dobrove, Košir Ahčin iz Stranske vasi ter Košir Matija in Oven Franc iz Gabrja. Pridružili so se edinici VS v Dravljah.

12. septembra, ravno ko je bila racija, je prišel k meni duhovnik Duhovnik Anton zaradi informacij o Vaških stražah. Kakor je rekel, je prišel ravno prepozno. Z organiziranjem se je zamudil po Notranjskem. Ko me je vprašal, kateri so naši (bil nisem ravno pri najboljši volji), sem mu odgovoril: „Daj mir o tem, kdo so naši — vsi so moji.“ Razložil mi je položaj, potem pa odšel naprej v Polhov Gradec.

Da ne prehitim dogodkov, moram poročati o nadaljnjem razvoju v nedeljo. takoj zjutraj so odpeljali prve kamione nesrečnih mož in fantov. Maršal Otazzi je tolažil ljudi, ki so bili tam: „Nič se ne bojte! V nekaj dneh boste spet doma.“ To je bila majhna tolažba, ki pa se ni uresničila. Tisto nedeljo je proti Ljubljani odpeljalo še več takih transportov. Popoldne so začeli voziti nove ujetnike iz Polhovega Gradca, z Glinca, s Toškega čela in s Praproč. Zvečer je bilo župnijsko dvorišče spet polno.

Popoldne prideta k meni brigadir Cosov in karabinjer Luschari s ključem od mrtvašnice. Ker sem italijansko prav malo razumel, sem mislil, da mi pripovedujeta nekaj o pokopu, da mi prinašata ključ zato, da bom mogel pokopati žrtve sobote. V mrtvašnici je poleg teh štirih ležal še eden, katerega so vojaki ustrelili na Mali šmaren v Kozarjah. Bil je doma iz Šiške, prišel pa je obiskat svoje sorodnike v Kozarjah. Ko je šel zvečer spat, je menda v sobi prižgal luč. Zunaj so bili vojaki in so ga ustrelili skozi okno. Za tega je že bila skopana jama, ni pa bil še pokopan, ker ni bilo dovoljenja. Ko sem po odhodu brigadirja in karabinjerja šel na pokopališče, da si v mrtvašnici ogledam žrtve, sem videl, da je prazna. Grem k grobu in vidim, da je že zasut. Ti brezvestini ljudje so bili tako hudobni, da so vseh pet zmetali v jamo in jo zasuli brez duhovnika. Svojcem niso privoščili tolažbe sv. vere, niti ne skromnega kotička na pokopališču, kjer bi mogli obiskovati njihove grobove. Pozneje

sem grob blagoslovil.

Ta nedelja — zadnja šmarnih maš — je bila druga leta vsa vesela, to leto pa tako žalostna. Prejšnja leta je donela od veselih pesmi na čast Mariji. Vse ljudstvo je pelo, škof so govorili, kakor znajo samo oni, skozi vas se je vila procesija z Najsvetejšim. To leto so molčali zvonovi, orgle so utihnile, petja ni bilo. Pred Najsvetejšim smo molili uro za blagor domovine. Tiho, kakor je vstopil Jezus med nas v monštranci, se je tudi poslovil, ko sem zaklenil tabernakelj.

Drugi dan, v ponedeljek, sem po maši šel na dvorišče, da se poslovim od domačinov in poznanih Pograjcev. Ko so avtomobili odhajali, so iz župnišča pripelajli fanta, ki je bil ves objokan. Ko me je zagledal in jaz njega, sem stopil bliže. Rekel mi je: „Gospod, pomagajte, ustreljen bom!“ Potem sem šel z njim po dvorišču, ga nagovoril, naj obudi kesanje in mu dal odvezo. Karabinjerji so mi rekli, da še ni obsojen, da ga peljejejo le h colonellu. Šel sem v cerkev in tam molil zanj. Potem sem šel ves razburjen obiskat p. Gvidona, ki je bil ravno doma. Ko sem se vračal, sem na pokopališču opazil svež grob. Od časa, ko sem s fantom govoril, ni pretekla niti ena ura.

Ko je g. Duhovnik v soboto odšel, sem začel premišljevat o njegovem naročilu za seznam vseh odpeljanih. V ponedeljek sva z g. kaplanom ta seznam sestavila po spominu z vsemi podatki. Naslednji dan sem ga nesel g. Duhovniku v Ljubljano. Sam sem že prej zaznamoval res dobre ljudi. Popoldne sem šel v bolnišnico obiskal župana Črneteta iz Kozarij in Suhadolc Franceta iz Gaberja. Tja je prišel tudi g. Duhovnik s seznamom. Tu so potem tudi drugi zaznamovali zanesljive osebe. Obljubil je, da se bodo ti vrnili v teku 14 dni, gotovo pa najkasneje v enem mesecu, ker italijanska komanda hoče imeti na Dobrovi postojanko VS. Naslednji petek so se vrnili, tisti, katere je imel maršal Otazzi na svojem spisku. Bili so zelo žalostni. Menda bi raje delili usodo z drugimi, kakor pa se vrnili. Mojega hlapca ni bilo. Čakal sem in čakal, pa z obljubo g. Duhovnika ni bilo nič. Slišal sem, da se jih je v Polju vrnilo 54, na prošnjo, katero je napisal župnik Kete, podpisla pa sta jo župan in komdant karabinjerjev. Da bi mojo prošnjo podprl brigadir Cosov nisem mogel računati. Župana nismo imeli, ker se je službi odpovedal, ko je bil ob vse pomožne moči. Tajnik Sadar je bil zaprt, sluga ustreljen, dva uradnika v hribih, Trontelj, ki je pomagal pri Prehranjevalnem uradu, zaprt, Jovan, ki je Prehranjevalni urad vodil, je bil v internaciji. Tako županovega podpisa tudi nisem mogel dobiti. Občinski posli so zastali. Nekega dne me je Černe na cesti pred Mežnarjem nagovarjal, naj jaz prevzamem občinske posle. Rekel sem mu: „Čeprav sem toliko zaposlen, sem vendar pripravljen storiti tudi to.“ Po tej moji izjavi je šel k okrajnemu komisarju Maffeiiju in mu stavil ta predlog. Ta s to rešitvijo ni bil zadovoljen in je sam začel iskati komisarja za Dobrovo. Našel ga je v osebi kmetijskega referenta na okrajnem glavarstvu Antonu Jamnik, ki je v zčetku oktobra res prevzel občinske posle kot izredni komisar. Za njegovega pomočnika so iz internacije poklicali Vinka Jovana. Od njega

smo dobili prve vesti o težkih ramerah naših ljudi v internaciji.

Naj se vrnem k prizadevanju za rešitev internirancev. Ker na prvo prošnjo, katero je napisal g. Duhovnik, ni bilo nobenega odgovora ali uspeha, sem v Ljubljani poizvedoval o drugih možnostih, kako pomagati interniranim ljudem. V generalnem štabu Robottija je bil menda pošten oficir colonello Gallo. Svetovali so mi, naj se obrnem na njega. Res smo se sestali v zakristiji: g. kaplan, šolski upravitelj Clemente, učitelj Fatur in jaz. Po vseh predpisih in nasvetih smo sestavili seznam vseh, za katere sem mogel osebno jamčiti, da niso komunisti. Pri tem sem mogel navesti samo tiste, za katere sem vedel, da so zanesljivi. Prošnjo s priloženim seznamom je podpisal tudi škof, uspeha pa ni bilo.

Ker smo na občini zdaj imeli komisarja, sem šel k njemu in ga prosil, da bi šel skupaj h krabinjerjem in prosil za priporočitev. Komisar, bolj partizanskega mišljenja, mi je odgovoril, da se v to ne mara vtikati, ker hoče biti popolnoma nepristranski.

10. Nove žrtve

Vrnimo se k nadaljnjim dogodkom na Dobrovi. Ker občina ni delovala, nismo imeli nikoga, na katerega bi se lahko obrnili za informacije. Italijani so po moje točno vedeli, kdo je komunist in kdo ni. Jaz jim po tolikih izkušnjah nisem prav nič več zaupal. Kmečke ljudi sem dobro poznal, delavcev pa ne toliko. Na karabinjerje so prihajala vprašanja za tega in onega, ti pa so prihajali po informacije k meni. Zame je bilo težko. Ko bi vedel, da jim je res za resnico, bi jim lahko odgovarjal. Ker pa sem vedel, da netočna ocenitev kakšne osebe, dotičnega lahko spravi v veliko nevarnost, sem v takih primerih največkrat rekel, da ga ne poznam, ali pa da o njem ne vem nič slabega. Težko mi je bilo o nekom reči, da je dober, veren ali kaj podobnega, ker bi mu morda prav to škodovalo.

Kako perfidno so delali karabinjerji, naj pojasni naslednji primer. Večkrat sem videl prihajati h karabinjerjem mladega fanta. Poizvedel sem, da je to brivski pomočnik Laznik Ivan, stanujoč v Kozarjah št. 115, ki je svojo brivsko obrt vršil na Vrhovcih v hiši Ivana Suhadolca. Zunanji vtis o njem je bil ugoden. Videti je bil resen fant. Dne 9. oktobra 1942 so karabinjerji napravili preiskavo tudi pri Suhadolcu. Zakaj, ne vem. Ker je marešalo financarjev karabinjerje dobro poznal, ali pa je morda tudi vedel za vzrok preiskave, ali celo to, kaj se bo zgodilo, je za karabinjerji poslal svoje ljudi z naročilom, naj Suhadolca ščitijo. To mi je pozneje povedal sam. Po izpovedi priči, so karabinjerji prišli tja nekoliko pijani. Stopili so v brivnico, tam se je bril Oblak Franc, delavec z Brda. Brivcu so rekli, naj vzame s seboj brivsko orodje in gre z njimi, da bo na Dobrovi bril. Odpeljali so tudi Oblaka. Suhadolca so vzeli v varstvo financarji. Ljudje so pričali, da so šli skozi Kozarje veseli, držeč se za roke in se smejali. Financarji so šli naprej, karabinjerji pa zadaj. Ko so okrog 6. ure

zvečer prišli na Dobrovo, se je zgodil zločin, ki še ni pojasnjen: oba, brivca in Oblaka so ustrelili na travniku za Mostarjem. Zakaj in kako se je to zgodilo, ne vem, razlagam pa stvar takole. Ne zdi se mi verjetno, da bi ta dva hotela pobegniti, bolj verjetno pa je, da so jima karabinjerji ukazali, naj bežita in so ju na begu ustrelili. Brivskega orodja in denarja, katerega je imel pri sebi Laznik, niso našli. Med karabinjerji je bil tudi podbrigadir Walpreda. Suhadolca so financarji pripeljali srečno v župnišče, ga zaprli, potem pa odpeljali v Ljubljano, kjer je bil pol leta zaprt brez vsakega zaslišanja.

Najopišem še drugi dogodek, ki se je zgodil dva dni kasneje. Na Brezovici so imeli Vaško stražo. 11. oktobra so prišli na Dobrovo, ker so bili z vaškimi stražarji iz Št. Jošta in Dravelj dogovorjeni, da gredo skupaj nad partizane. Ob 10 so bili pri maši. Bila je žegnanska nedelja. Potem so čakali do dveh popoldne, onih dveh posadk pa ni bilo on nikoder. Nazadnje so se odločili, da napadejo partizane skupaj s karabinjerji, ki so se preoblekli v stare civilne obleke, da so bili bolj podobni partizanom. Brezovčani so šli v Gabrje, karabinjerji pa v smeri proti Utiku. Tam nekje je tisto popoldne v družbi svoje žene in otroka Predalič Anton z Vrhoviča št. 15 nabiral gobe. Naenkrat so se pred njim znašli v partizane preoblečeni karabinjerji. Predalič se jih je ustrašil, zato je dvignil in roke in zavpil: „Nikar ne streljajte, saj sem tudi jaz partizan!“ Karabinjerji so takoj ukazali ženi in otroku, naj se umakneta v stran, moža pa so na mestu ustrelili. Tako mi je povedala žena umorjenega.

Kako pa je bilo z brezovskiimi stražarji? Na Dobrovo so prišli ob devetih dopoldne. Zastržili so cerkev, da bi morebitni terenci ne odšli in partizane obvestili o njihovem prihodu. Zaradi karabinjerjev so tam čakali pet ur, zato ni čudno, da so partizani zanje zvedeli in so se pripravili na napad. Po gričih nad vasjo Gabrje so postavili zasede. Ko so se vaški stražarji bližali vasi, so jih napadli. Nekaj stražrjev je bilo lažje ranjenih. Te so odpeljali s tovarnjakom, s katerim so se bili pripeljali, drugi so se umaknili nazaj proti Dobrovi. Bili so tako raztreseni in jezni na laško „pomoč“, da so pred Mežnarjevim hlevom pustili zaboj municije in ga odnesli šele naslednji dan.

Oba zgoraj opisana primera jasno kažeta hinavščino dobrovskih karabinjerjev.

Nekaj tednov prej je tudi vas Brezje prizadela velika nesreča. Odkar so v septembru odpeljali večino mož in fantov, so ostali doma samo starejši moški, ženske in otroci. Partizani so tam gospodarili po mili volji.

Oktobra 1942 (bilo je 7. oktobra, op. SP) so partizani napadli postojanko Vaške straže na Logu. Fantje so se dobro branili in napadlaci so imeli več rajencev in tudi mrtvih. Na pomoč so prišli Italijani (to ne drži: Italijani se iz barak na Brezovici sploh niso upali ganiti. Partizanski napad je bil tako silovit, da niti stražarji iz gradu niso mogli na pomoč — op. SP). Ker so partizani odšli v smeri proti Brezjam, od koder so tudi prišli, so se pozneje Italijani znesli nad vaščani.

(Konec prihodnjič)

DAROVALI SO

TISKOVNI SKLAD TABOR

Terezija Bajc, v spomin

na moža Jožeta

Franjo Mejač

Miha Mejač

Mara Kolman

Rudolf Lukež

Karol Bojc

Frank Cenkar

Marija Vodišek

Jakob Grom

Stephen Vesel

Jože Bizjak

Jože Dolenc

Pavla Dolinar

Dr. Stanko Kociper

Franc Oblak

Peter Čarman

Marjan Jeriha

Tončka Truden

Tone Gorše

Dr. Alojzij Kukovica

SOCIALNI SKLAD

Franc Stražar

v dol.

50

50

50

30

10

10

5

5

15

10

10

10

30

v pesih

20

20

20

10

50

5

80

v dol.

20

Franc Kraljič

20

ZA ROŽMANOV DOM

Franc Kraljič

Dano Šerko

Matevž Ogrin

Ignacij Glinšek

SKLAD ZA RAZISKOVANJE POBOJEV V SLOVENIJI

Anica Kokalj, ponovno

N. N., Toronto

Franc Stražar

Anica Kokelj

Jože Obreza

Lojze in Anica Dejak

Franc Tomšič

Franc Dejak, ponovno

Marija Robič

Martin Sterle

N. N., Toronto

N. N., Toronto

v dol.

20

v pesih

20

70

12

v dol.

20

26

20

20

50

50

200

62

100

100

50

10

Popravek v šte. 7-8:

Pavle Novak st. je kor dobrepoljski rojak,
ki živi v Argentini, pozdravil navzoče.

VSEBINA

Božična okrožnica 1994.....	241
November — naš maj - <i>Ivan Korošec</i>	242
Kolaboracija v luči mednarodnih določb in prakse - <i>dr. Peter Urbanc</i>	243
Kaj nas lahko povezuje - <i>Ivan Korošec</i>	255
MNENJA	256
Ivo Žajdela	258
Ob postavitvi spomenika domobrancem - <i>L. Stanovnik</i> ..	263
Janez Janša s preživelimi domobranci v Buenos Airesu ..	266
Škof msgr. Metod Pirih v Rožmanovem domu	267
Teharje — krvave arene - <i>Tone Podgorc</i>	269
MED NAMI	271
Andrej Rot: Republika duhov - <i>Tone Brulc</i>	275
Voščilo Tabora	280
ZA ZGODOVINO - Kronika dobrovske fare - <i>J. Klopčič</i> ..	281
DAROVALI SO	III

NAŠA NASLOVNA SLIKA:

Protikomunistični tabor v Grosuplju 28. maja 1941.

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 2619